

EESTI MAAÜLIKOOL
Majandus- ja sotsiaalinstituut

Merilin Saare

**MAKSUMORAALI ANALÜÜS LÕUNA-EESTI
VÄIKEETTEVÕTJATE NÄITEL**

**THE ANALYSIS OF TAX MORALE ON THE SAMPLE OF
SOUTHERN ESTONIAN ENTREPRENEURS**

Magistritöö
Ökonoomika ja ettevõtluse õppekava

Juhendaja: assistent Reet Nurmla

Tartu 2019

Eesti Maaülikool		Magistritöö lühikokkuvõte	
Kreutzwaldi 1, Tartu 51014			
Autor: Merilin Saare		Õppekava: Ökonoomika ja ettevõtlus	
Pealkiri: Maksumoraali analüüs Lõuna-Eesti väikeettevõtjate näitel			
Lehekülgi: 65	Jooniseid: 3	Tabeleid: 2	Lisasid: 1
Osakond: Majandus- ja Sotsiaalinstituut			
ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: S180			
Juhendaja: Reet Nurmla			
Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2019			
<p>Riik vajab tegutsemiseks vahendeid ja suurema osa kogub ta nendest maksudega. Ühiskonnas ei pöörata piisavalt tähelepanu maksumoraalile maksukuulekuse tagamiseks ja selle tulemusel võib riigil osa maksutulust jääda kokku kogumata. Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, milline on Lõuna-Eesti väikeettevõtjate maksumoraal. Töö põhineb eestikeelsel kirjandusel, erialastel uurimistöödel, õigusaktidel, andmebaasidest leitud ingliskeelsetel uurimustel, inglise- ja saksa keelsel erialakirjandusel ja internetist leitud materjalidel. Andmete kogumiseks viis autor läbi Lõuna-Eesti väikeettevõtjatega poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude põhjal selgus, et maksumoraal on otsustav tegur maksukuulekuse mõjutajana. Kodanike hoiakud mõjutavad tugevasti tahet makse maksta seeläbi ka vabatahtlikku maksulaekumist. Inimeste hoiakuid mõjutavad ka poliitikute, arvamussliidrite, vanemate, sõprade ja tuttavate sõnad ja teod. Mida parem on ühiskonna teadlikkus, hoiak ja normid, seda suurem on ka inimeste ning siin juures ka ettevõtjate maksumoraal. Eesti riigi toimimiseks tuleb tõsta Eesti ühiskonna maksutahet.</p>			
Märksõnad: maksud, maksusüsteem, maksukuulekus, ettevõtlus			

Estonian University of LifeSciences 1 Kreutzwaldi Street, Tartu 51014		Abstract of Master's	
Author: Merilin Saare		Curriculum: Entrepreneurship and Economics	
Title: The analysis of tax morale on the sample of southern Estonian entrepreneurs			
Pages: 65	Figures: 3	Tables: 2	Appendixes: 1
Department: The Institute of Economics and Social Sciences Field of research and (CERC S) code: S180 Supervisor: Reet Nurmla Place and date: Tartu 2019			
<p>The country needs financial resources to act. Most finances are raised from taxes. As not enough attention is paid to tax morale to ensure tax compliance in the society, the state may not collect part of the tax revenue. The aim of the Master's thesis is to find out what are the attitudes towards paying taxes among small enterprises in southern Estonia. The work is based on Estonian literature, specialized researches, legislation, research found in English from various databases, English and German literature and materials found on the Internet. The author conducted some semi-structured interviews with the small entrepreneurs of Estonia to gather data. The interviews revealed that tax morale was a decisive factor in influencing tax compliance. The attitudes of citizens have a strong impact on the willingness to pay taxes, and thus on voluntary tax payments. People's beliefs are also affected by the words and deeds of politicians, opinion leaders, parents, friends, and acquaintances. The better the awareness, attitude, and norms of society, the higher the tax morale of people, and of entrepreneurs is. Good tax governance must be promoted in Estonian society for the functioning of the state.</p>			
Keywords: taxes, tax system, tax morale, entrepreneurship			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. ETTEVÕTLUSE TEOREETILINE KÄSITLUS.....	8
1.1. Ettevõtja	8
1.2. Ettevõtluse ajalugu ja definitsioon	9
1.3. Ettevõtluskeskkond	11
1.4. Ettevõtete liigitamine	12
1.5. Ettevõtlus Eestis	14
2. MAKSUD JA MAKSUSÜSTEEM.....	17
2.1. Maksu mõiste ja tunnused	17
2.2. Maksuõigussuhte elemendid	18
2.3. Erinevad maksuteooriad	19
2.4. Majandus- ja maksupoliitika	21
2.5. Maksukuulekus ja maksumoraal	23
2.6. Maksusüsteemi põhimõtted.....	25
2.7. Eesti maksusüsteem ja maksud	27
2.8. Maksutulude ja -kulude osakaal riigieelarvest	33
3. UURIMUSTÖÖ TULEMUSED JA ANALÜÜS.....	37
3.1. Uurimustöö metoodika.....	37
3.2. Intervjuude tulemused	39
3.2.1. Ettevõtjate maksualased teadmised	39
3.2.2. Ettevõtjate hoiakud maksude maksmisse ja maksudest kõrvalehoidumisse ..	42
3.2.3. Ettevõtjate maksukäitumine	46
3.3. Intervjuude järelused	48
KOKKUVÕTE	52
SUMMARY	55
KASUTATUD KIRJANDUS	58
LISAD	63
Lisa 1. Intervjuu kava.....	64
LIHTLITSENTS.....	65

SISSEJUHATUS

Magistritöö teemaks on „Maksumoraali analüüs Lõuna-Eesti väikeettevõtjate näitel.” Igal sammul oma elus puutume kokku maksudega või vähemalt lõivudega. Isegi inimese sünd ja surm on seotud maksude maksmisega. Makse on makstud juba tuhandeid aastaid. Maksud mõjutavad inimeste igapäevaelu ja kõiki majandustehinguid. Riik ei saa eksisteerida ilma rahaliste vahenditeta ja seetõttu on maksustamine hädavajalik.

Suure osa riigi tuludest moodustavad maksud. Tänapäeva maksusüsteem koosneb mitmetest maksuseadustega kindlaks määratud ja kehtestatud riiklikest maksudest, mille alla kuuluvad nii sissetuleku-, kui ka tarbimismaksud. Ootuspärane ja kasvav maksude laekumine on üks riigivalitsemise eeldusi. Maksude tasumine on kodaniku peamine kohustus riigi ees. Maksukohustusest hoidutakse kõrvale seetõttu, et maksumaksjad tunnevad, et nad ei saa otsest vastutasu maksude maksmisel. Maksude tasumise distsipliin on probleemiks paljudes riikides.

Maksumoraal on maksukuulekuse mõjutegur, mis on seotud isiku motivatsiooniga makse maksta. Maksukuulekus sõltub paljudest teguritest – majanduslikest, poliitilistest, sotsiaalsetest ja psühholoogilistest. Maksukuulekus tähendab seda, et isik deklareerib ja tasub õigeaegselt ning vabatahtlikult oma maksukohustused ja need on kooskõlas maksuõiguses kehtivate normidega (OECD 2008). Kodanike maksukuulekuse aluseks on arusaadav ja lihtne maksusüsteem, selged maksuseadused ning head suhted maksuhalduri ja maksumaksja vahel.

Magistritöö teema aktuaalsus tuleneb Maksu- ja Tolliameti arengukavast, sest amet on seadnud oma oluliseks prioriteediks aastatel 2017-2020 tagada aus konkurents, mida saab saavutada maksukuulekust tõstvate kontrollimeetmete uuendamise ja suurendamisega. Oluline on suurendada maksumaksjate seas vabatahtlikku maksulaekumist. Sellest tulenevalt on huvipakkuv teada saada, kuidas selline strateegia on seniajani mõjunud ja kuidas ettevõtjad sellesse üldiselt suhtuvad.

Teema uudsus seisneb selles, et senini on analüüsitud peamiselt maksumoraali mõistet ja mõjutegureid üldiselt, mitte aga teadmisi, hoiakuid, norme ja motivatsiooni maksude

tasumise osas väikeettevõtjate seas. Töö lisandväärtuseks on kommentaarid Lõuna-Eesti väikeettevõtjatelt maksumoraali kohta.

Probleemiks oli see, et ühiskonnas ei pöörata piisavalt tähelepanu maksumoraalile maksukuulekuse tagamiseks, see võib omakorda suurendada maksuvõlglaste arvu ja põhjustada tulude varjamist ning ümbrikupalga maksmist. Selle tulemusel võib riigil tekkida maksuauk ja osa maksutulused jääb riigi poolt kokku kogumata.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada Lõuna-Eesti väikeettevõtjate maksumoraal ja arusaamad maksude tasumise kohta. Töö jooksul peaks selguma, milline on ettevõtjate hoiak, kuivõrd nad tahavad makse maksta ja millised tegurid täpsemalt mõjutavad ettevõtjate seas maksude tasumist.

Eesmärgi saavutamiseks on töö autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda teoreetiline ülevaade ettevõtjatest ja ettevõtlusest.
2. Anda teoreetiline ülevaade maksudest ja maksusüsteemidest.
3. Anda teoreetiline ülevaade maksukuulekusest ja maksumoraalist ja neid mõjutavatest teguritest.
4. Välja selgitada Lõuna-Eesti väikeettevõtete maksumoraal.

Töö koosneb kahest osast, millest esimene osa on teoreetiline ning teine empiiriline. Töö teoreetiline osa põhineb eestikeelsel kirjandusel, erialastel uurimistöödel, õigusaktidel, andmebaasidest leitud ingliskeelsetel uurimustel, inglise- ja saksa keelsel erialakirjandusel ja internetist leitud materjalidel. Töö teoreetilises osas kasutatakse ka EBSCO ja Google Scholar andmebaase, inglise keelseid artikleid ja Google otsingumootorit. Teoreetiline osa keskendub sellele, et anda lugejale ülevaade ettevõtja ja ettevõtluse olemusest ja ettevõtete klassifitseerimisest. Lisaks kirjeldatakse teoreetilises osas erinevaid maksudega seotud mõisteid, selgitatakse erinevaid maksuteooriaid ja tutvustatakse Eesti maksusüsteemi.

Magistritöö teises empiirilises osas viidi läbi Lõuna-Eesti väikeettevõtjatega poolstruktureeritud intervjuud. Töös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, mille üheks eesmärgiks on väikese grupi inimeste sisukate arvamuste ja kogemuste väljaselgitamine. Intervjuu tehti kolme väikeettevõtjaga Lõuna-Eestist. Läbiviidavad intervjuud lindistati. Ühe intervjuueeritava ettevõtja tegevusala on metsandus, teine ettevõtte tegeleb toiduainete tootmisega ja kolmas intervjuueeritav tegutseb ehitusvaldkonnas. Erinevate nägemuste ja

hinnangute saamiseks kaasati intervjuudesse eri valdkondades, kuid samas piirkonnas tegutsevad inimesi. Intervjuude teostamise aeg oli veebruar-märts 2019. Intervjuusid viidi läbi ettevõtjatele sobivas keskkonnas. Intervjuude tulemuste esitamisel kasutati kirjeldavat analüüsi.

Tööd iseloomustavad märksõnad: maksud, maksusüsteem, maksutahe, ettevõtlus.

1. ETTEVÕTLUSE TEOREETILINE KÄSITLUS

Käesolevas peatükis käsitleb töö autor ettevõtja ja ettevõtluse teoreetilisi seisukohti, toetudes erinevate autorite poolt koostatud teadusartiklitele ja ilmunud kirjandusallikatele. Autor annab ülevaate ettevõtjatest, ettevõtluse olemusest ja mõistest, ettevõtluskeskkonnast ja ettevõtete klassifitseerimisest.

1.1. Ettevõtja

Ettevõtlikkus on inimese hoiak, mille tunnusteks on loov ja edumeelne mõtlemine, kõrge saavutusvajadus ja hea juhtimiskompetentside olemasolu. Ettevõtlikud inimesed suudavad oma mõtteid lihtsalt tegudeks muuta. See vajab omakorda inimese suurt tahet, uuendusmeelsust ja riskide võtmiste julgust, heade võimaluste äratundmist ja nende kasutamist. Ettevõtlik inimene saab endaga väga hästi hakkama ja suudab seejuures muuta ka ühiskonda (Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ja Ettevõtlusõppe Mõttekoda 2010: 11).

Majanduse koolkonna liikmete mõistes on ettevõtjatel väga head isikuomadused nagu kuues meel, hea suhtlemisviis, nad on avatud ja loovad, suudavad kohaneda erinevates olukordades ja lisaks on neil hea intuiitiivne sisetunne. Ettevõtja peaks olema majandustegevuse korraldaja, kes on leidnud enda jaoks põhjused, miks sellega tegeleda (Miettinen, Teder 2006: 32).

Ettevõtja on isik, kes suudab käivitada ettevõtte ja arendada seda, teha muudatusi, leida vajalikud ressursid, lisada väärtust, oskab riske juhtida, loob kapitali ja tuleb kõigi teele sattuvate raskustega toime (Davies jt 2002: 406-412).

Kuratko (2008:3) peab tähtsaks seda, et vahet tuleb teha ettevõtja ja väikeettevõtja omaniku vahel. Oma selgitustest põhjendab ta seda sellega, et ettevõtjate eesmärk on innovatsioon, areng ja kasumlikkus. Enamikul juhtudel aetakse taga kiiret kasvu ja suurt kasumit. Väikeettevõtjad juhivad oma ettevõtet rahulikumalt, nende jaoks on oluline stabiilne käive, kasv ja kasum.

Kuratko (2013: 23) hilisem nägemus on ettevõtjatest kui innovaatoritest, kes tunnevad ära head võimalused ja realiseerivad need koheselt äriideedeks, läbi aja, raha ja oskuste panustamise loovad ettevõtjad väärtust majandusse.

Ettevõtja võib olla isik, kes on ettevõtte ise asutanud ja ettevõtte tegevusse pidevalt kaasatud, kuid võib olla ka isik, kes ainult investeerib ettevõttesse, kuid juhtimises ja igapäevatöös siiski ei osale. Ootus ettevõtjatele on majanduse pidev arendamine ja majanduskasvu soodustamine.

Äriseadustiku alusel loetakse ettevõtjaks füüsilist või juriidilist isikut, kes soovib pakkuda oma nimel tasu eest kaupa või teenuseid ning kellele kaupade müük või teenuste pakkumine on pidevaks tegevuseks (Äriseadustik 1995, § 1). Seega seadust üldistades, mõistetakse ettevõtluse all kaupade ja teenuste pakkumist ning selle eest tasu saamist.

Erinevaid lähenemisi ettevõtja defineerimiseks on väga palju ning ühte ja õiget pole suudetud siiani kindlaks määratleda. Ettevõtjate üks peamine eesmärk on tulu teenimine ning ettevõtted luuakse aktiivsete ühiskonna liikmete poolt kasumi teenimiseks.

1.2. Ettevõtluse ajalugu ja definitsioon

Ettevõtluse olemasolust on teadlikud väga paljud inimesed, sest inimesed puutuvad igapäevaelus ise sellega tihedalt kokku. Ettevõtlus on arengumootor, mis loob töökohti ja elavdab majandust. Selleks, et ettevõtlus areneks on vaja luua sobiv ettevõtluskeskkond. Globaliseerivas maailmas on väikse Eesti ainsaks konkurentsieeliseks meie ettevõtlikud inimesed. Ühiskond areneb ja kestab paremini tänu aktiivsetele inimestele. Ettevõtjateks hakatakse erinevatel põhjustel. Osad inimesed soovivad teenida lisaraha põhitöö kõrvalt, teised soovivad saavutada rohkem vabadust nii finantsilises, kui ka ajalises mõttes. Mõned soovivad uut väljakutset ja eneseteostust, mida ettevõtja elu ka pidevalt pakub. Põhjuseid ettevõtlusega tegutsemiseks on erinevaid ja palju, igaüks peab leidma selle motivaatori enda seest ise ülesse.

Ettevõtlikkuse algus küündib üsna kaugesse aega ja selle täpset algusaega ei osata välja tuua. Ressurssi ei panustata enam ettevõtluse alguse täpse aja välja selgitamiseks vaid

pigem sellele, milline ettevõtluse algus täpsemalt oli ja millised muutused ja arengud toimusid tänu sellele tööstuses ning majanduses (Miettinen, Teder 2006: 32).

1755 aastal võttis Richard Cantillon kasutusele ettevõtluse mõiste (Cassis, Minoglou 2005: 3). Ajaloolistest tekstidest ja väljaannetest leiab üle 100 erineva lähenemisviisi ettevõtlusele ja ettevõtjatele, lisaks veel definitsiooni selgitusi, mis on ettevõtjatel, poliitikutel ja teadlastel endal (Miettinen, Teder 2006: 32). Ajaloolised uuringud on jõudnud välja ka Schumpeteri ettevõtluse teooriani (Jones, Wadhwani 2006: 5). 1911 aastal loodud Schumpeteri teooria järgi reguleerivad andekad ja innovaatilised ettevõtjad majanduslikku aktiivsust ning tekitavad ise majandusarengut. Selle teooria keskne kuju on ettevõtja ise (Miettinen, Teder 2006: 10-11).

Ettevõtlusel on määratud ühiskonnas oma ülesanne, mida viiakse ellu vaid siis, kui ettevõtjate tegevus on piisavalt edukas. Raske on leida ühiskonnas üheselt aktsepteeritud ettevõtluse definitsiooni. Ettevõtluse erinevate defineerimise püüdluste tõttu on lähenemisi püütud kokku panna väiksema hulga laiemateks lähenemisteks. Ettevõtlust saab vaadelda, kui majanduse mõjutajat turul, keskendudes ettevõtja isikule või käsitletakse ettevõtlust protsessina (Miettinen, Teder 2006: 33-34).

Ettevõtluse defineerimiseks on välja pakutud erinevatelt autoritelt erinevad definitsioonid. Glancey ja McQuaid (2000: 18) defineerivad ettevõtlust, kui kombinatsiooni sotsiaalmajanduslikust keskkonnast, siia alla kuuluvad majanduslikud võimalused, sotsiaalne kontekst ja ettevõtja erinevad isikuomadused nagu õppimisvõime, vajalikud oskused, suhtumine ja perspektiivid, mida kõike koos sihipäraselt kasutada.

Ettevõtlus on ettevõtja kiire reageerimine klientide vajaduste täitmiseks, tuues turule uusi kaupu ja teenuseid. Ettevõtluse eesmärk on tulu teenimine ja seda tuleb teha seadusi jälgides. Ärimaailmas on tulu teenimine käivitavaks jõuks (Tammert 2005: 23).

Ettevõtlus on ressurss, protsess ja olemise ning tegutsemise vorm, seeläbi saavad inimesed kasutada kõiki pakutavaid võimalusi turul, luues ja kasvatades uusi ettevõtteid (Gries, Naude 2011: 217).

Ettevõtlus ei ole ainult ettevõtte rajamine, omamine ja juhtimine, vaid oluline roll on ka ettevõtte pidevas edasi arendamises ning uute väljundite leidmises. Ettevõtluses on juhid

teistele eeskujuks oma tegudega, oskavad teenida meeskonnaga koos maksimaalselt kasumit ja kasvatavad pidevalt ettevõtte väärtust.

1.3. Ettevõtluskeskkond

Ettevõtjad näevad ümbritsevas keskkonnas ärivõimalusi, mida tavaliselt teised inimesed ei pane tähele või ei mõista. Ettevõtluses on oluline kuidas ja kelle poolt kasutatakse ära võimalused uute toodete ja teenuste loomiseks ja millised on sellele järgnevad tagajärjed.

Ettevõtlusega tegeledes on oluline roll meid ümbritseval keskkonnal, seda nimetatakse ettevõtluskeskkonnaks. Heaks ettevõtluskeskkonnaks saab lugeda soodsate tingimuste loomist tulemuslikuks sotsiaalmajanduslikuks tegutsemiseks (Raudjärv 2003: 151).

Ettevõtluskeskkond on kombinatsioon erinevatest faktoritest. Igat ettevõtet saab lugeda organisatsiooniks, mis töötab kindla eesmärgi saavutamiseks ja mida mõjutavad nii temast välja poole jäävad, kui tema sees asuvad tegurid (Alas 1997: 9-30). Ettevõtluskeskkond koosneb erisugustest teguritest, mida on vajalik teada ettevõtluse arendamisel – hetkeline majanduskeskkonna seis, teenuste kättesaadavus ning poliitilised, sotsiaalsed ja kultuurilised faktorid, mis omakorda mõjutavad kodaniku käitumist majandustsüklis (Gnyawali, Fogel 1994: 44).

Ettevõtluskeskkonda saab jagada sise- ja väliskeskkonnaks. Sisekeskkonda saab ettevõtte kontrollida ja need on faktorid, mis mõjutavad ettevõttesisest toimimist. Sisekeskkonna moodustavad organisatsiooni kultuur, juhtimine, töötajad ja materiaalsed ning mittemateriaalsed ressursid (Alas 1997: 32). Väliskeskkonna tegurite üle ettevõttel kontroll puudub. Väliskeskkonda saab jagada omakorda mikro- ja makrokeskkonnaks (Reiljan 2002: 59). Makrokeskkond käsitleb muutusi riigis, kus ettevõtte tegutseb. Makrokeskkonnas on vajalik koguda informatsiooni tulevikku kajastava osa leidmiseks ja nendest järelduste tegemiseks. Mikrokeskkonnas sõltuvalt konkreetsest äriideest valitakse uurimiseks ja analüüsiks välja need faktorid, mille muutmine edaspidi kõige rohkem mõjutab ettevõtte käekäiku (Leimann jt 2003: 113). Mikrokeskkond moodustub konkurentidest, klientidest, tarnijatest, regulaatoritest ja strateegilistest liitlastest (Alas 1997: 32-33).

Head ja tugevat ettevõtluskeskkonda iseloomustab stabiilsus, paindlikkus ja pidev muutustega kaasas käimine. Sellises keskkonnas on ettevõtjatel hea ja turvaline tegutseda. Ettevõtluse arenguks sobivate tingimuste loomine toimub koostöös ettevõtjate ja avaliku sektori vahel.

Igal aastal viiakse läbi globaalset ettevõtlusmonitooringut (GEM), mis uurib ettevõtlusaktiivsust ja -hoiakuid. Eksperdid hindavad riikide ettevõtluskeskkonda 12 aspekti osas: rahastamisvõimalused, riiklikud poliitikad: toetus ja otstarbekus, riiklikud poliitikad: maksud ja bürokraatia, valitsuse ettevõtlusprogrammid, ettevõtlusharidus koolis, ettevõtlusharidus peale kooli, teadmus- ja tehnoloogiasiiire, äri- ja õigusteenuste taristu, siseturu dünaamika, turule sisenemise keerukus, füüsiline taristu ning kultuurilised ja sotsiaalsed normid. GEM tulemuste põhjal on Eesti ettevõtlusaktiivsuse näitaja Euroopa keskmisel tasemel. 2018. aastal oli Eesti 54 riigi seas 15. kohal. Kõige kõrgemalt on hinnatud Eestis head füüsilist infrastruktuuri ja turule sisenemise lihtsust. Madala hinnangu on saanud siseturu dünaamilisus ja poliitika toetus ettevõtlusele (Globaalne ettevõtlusmonitooring 2018).

1.4. Ettevõtete liigitamine

Ettevõtteid on võimalik jagada kvalitatiivsete kui kvantitatiivsete tunnuste alusel. Ettevõtteid saab eristada ka suuruse, tüübi ning aastakäibe järgi. Üheks põhiliseks liigitamise võimaluseks on ettevõtte jagamine suuruse järgi ja selleks kasutatakse kolme kriteeriumi: töötajate arv, käive ja ettevõtte bilansimaht. Eestis kasutatakse Euroopa Komisjoni aktsepteeritud väike- ja keskmise suurusega ettevõtete määratlust (Ettevõtluse arendamise sihtasutus 2009). Allolevas tabel 1 on välja toodud Euroopa Liidu kriteeriumid väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate määratlemiseks. Euroopa Liidu kriteeriumid arvestavad töötajate arvu, aastakäivet (aasta müügitulu) või aastabilansi kogumahtu. Nende andmete alusel määratakse kindlaks, kas tegemist on mikro-, väike- või keskmise suurusega ettevõttega.

Tabel 1. Euroopa Liidu kriteeriumid VKE (väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate) määratlemiseks. *Allikas:* Raamatupidamise seadus.

Kriteerium	Mikroettevõtted	Väikeettevõtted	Keskettevõtted
Maksimaalne töötajate arv	<10	10 - 49	50 - 249
Maksimaalne käive, milj EUR	2	10	50
Maksimaalne bilansimaht, milj EUR	2	10	43

Seadus ütleb, et mikroettevõtja on äriühing, kelle aruandeaasta bilansipäeval on varade väärtus kokku kuni 175 000 eurot, kohustised ei tohi olla suuremad kui omakapital ja müügitulu suurus võib-olla kuni 50 000 eurot aruandval aastal. Ettevõttel tohib olla ainult üks osanik, kes on ise ka juhatuse liige (Raamatupidamise seadus 2002, § 3).

Väikeettevõtjateks loetakse omakorda äriühinguid, kes ei ole mikroettevõtjad ja kelle näitajatest vaid üks võib ületada järgmiseid kriteeriume: varade kogumaht kuni 4 000 000 eurot, müügitulu 8 000 000 eurot ja keskmine personali arv aasta jooksul kuni 50 töötajat (Raamatupidamise seadus 2002, § 3).

Keskmise suurusega ettevõtja ei ole mikroettevõtja ega väikeettevõtja ja tema näitajatest võib aruandeaasta bilansipäeval vaid üks ületada järgmisi kriteeriume: varade summa ei tohi olla suurem kui 20 000 000 eurot, realiseerimise neto käive võib olla kuni 40 000 000 eurot ja keskmine personali arv aruandeaasta jooksul võib olla maksimaalselt 250 inimest (Raamatupidamise seadus 2002, § 3).

Suurettevõtja on raamatupidamise seaduse sõnastuses see, kellel vähemalt kaks tingimust peavad ületama järgmisi nõudeid: varade maht kokku 20 000 000 eurot, müügitulu 40 000 000 eurot ja keskmine töötajate arv aasta jooksul 250 inimest (Raamatupidamise seadus 2002, § 3).

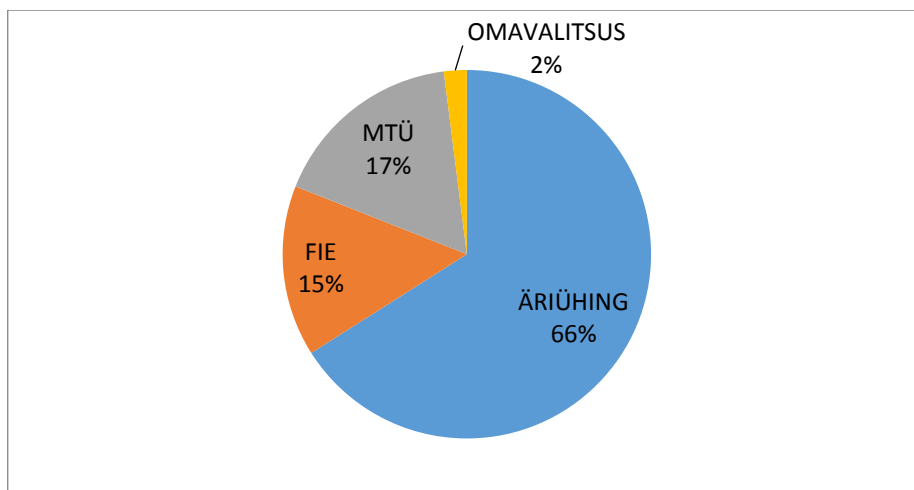
Väikeettevõtted täidavad majanduses ja riigis väga olulist rolli. Suurem osa Eesti ettevõtteid on mikro- ja väikeettevõtted. Statistikaameti andmetel on Eestis 98% äriühingute üldarvust mikro- ja väikeettevõtted, milles on hõivatud üle poole töötajatest ja

millesse laekub rohkem kui pool ettevõtete kogutulust (Eesti Statistikaamet 2018). Väike- ja keskmise suurusega ettevõtted suudavad olla rohkem paindlikumad ja reageerivad majandustingimuste muutustele kiiresti ning see muudab kogu majandustsükli paindlikumaks (Ettevõtluse arendamise sihtasutus 2019).

Väikeettevõtetel on turul tegutsemisel palju eeliseid, kuid suurte ettevõtetega konkurentsipüsimiseks tuleb tegelda ka erinevate probleemide ja raskustega. Väikeettevõtte plussiks on juhtimise lihtsus ja kergem leida usaldusväärseid töötajaid. Ettevõtte võib luua ilma alkapitalita ja tarne- ning turustuskanalid on väikestele ettevõtjatele paindlikumad. Ettevõtte loomiseks ei ole vajalik teha suuri investeeringuid ja riskid raha kaotada on viidud minimaalseks. Turu muutustele on võimalik reageerida kiirelt. Väikeettevõttes on aga probleemid kerged tekkima. Üldjuhul on reservid väikeettevõtjatel väikesed või puuduvad üldse. Igapäevast äri rahastada võib-olla suhteliselt keeruline ja omanik peab ise ettevõttesse väga palju panustama. Väiketootmine ei pruugi olla efektiivne ja mõne suurema kliendi kaotamine võib viia ka ettevõtte tegevuse lõpetamiseni (Ettevõtluse arendamise sihtasutus 2019).

1.5. Ettevõtlus Eestis

2017. aastal oli Eestis tegutsevaid majandusüksusi ligi 158 000. Kõik juriidilistes registrites registreeritud majandusüksused ei tegutse reaalselt. Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid oli kokku 127 622. Kõige suurema osa tegutsevatest majandusüksustest moodustasid äriühingud (joonis 1) ehk 66%, füüsilisest isikust ettevõtjaid oli kokku 15%. Mittetulundusühinguid oli tegutsevate majandusüksuste koguarvust 17%. Riigi- ja omavalitsusasutusi kokku vaid alla 2% (Aasmäe, Šutova 2018).

Joonis 1. Eestis tegutsevate majandus üksuste jaotus (%) 2017. aastal. Allikas: Eesti Statistikaamet.

Väga suur osa ettevõtetest tegutseb teenindussektoris. 2015. aastal tegutses 79% majanduslikult aktiivsetest ettevõtetest teeninduses. 2017. aastal tuli ettevõtteid juurde igasse valdkonda, v.a põllumajandus, kus ettevõtete arv kahaneb järk-järgult iga aastaga. Kõige rohkem suurenes 27% finants- ja kindlustuse valdkonnas tegutsevate ettevõtete arv. Üle 1000 tuli ettevõtteid juurde kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse valdkonnas. Alla tuhande ettevõtte võrra suurenesid ka ehituse, info ja side ning hulgi- ja jaemüügi valdkond. Majutuse ja toitlustuse ettevõtete arv suurenes kokku 6,5% (Aasmäe, Šutova 2018).

Töötajate arvu järgi oli 2016. aastal Eestis juhtiv majandussektor töötlev tööstus, kus hõivatud oli 24,7% töötajaskonnast. Järgnesid hulgi- ja jaekaubandus (20%) ning ehitus (10%). Mikroettevõtted on ilma palgatöötajateta või alla 10 töötajaga ettevõtted ja nad moodustavad 94% kõigist Eestis tegutsevatest ettevõtetest. 2017. aastal oli selliseid ettevõtteid umbes 120 000. Suurettevõtteid (vähemalt 250 töötajaga) oli 2017. aastal kokku ligi 200, neist üle poole 56% tegutses Harju maakonnas, enamik neist Tallinnas. 2017. aastal tegutses Tartu maakonnas üle 13 500 ettevõtte (Aasmäe, Šutova 2018).

Tööjõust on hõivatud suurem osa väike ja keskmise suurusega ettevõtetes, seega on neil ettevõtetel väga oluline roll uute töökohtade loojatena. Vähemarenenud asulates pakuvad väike- ja keskmise suurusega ettevõtted võimalust eneseteostuseks ja inimese heaolu suurendamiseks, soodustades nii piirkonna arengut (Kaarna jt 2012).

Ettevõtlust mõjutavad mitmed majanduslikud ja poliitilised aspektid, oluline roll on ka suurel maksukoormusel. Väikeettevõtete tegutsemisruumi piirab riiklik maksupoliitika ja suur bürokraatiakoormus. Need avavad väikeettevõtetele nn. teise “rinde” suurettevõtete kõrval - varimajanduse. Seega on ühiskonnal oluline roll intensiivselt kõrvutada väikeettevõtete koormust nende talutavuspiiriga (Mugler: 1993). 2012. aastal Eestis läbiviidud uuringu kohaselt pidasid suurt maksukoormust problemaatiliseks 56% väikese ja keskmise suurusega ettevõtetest (Kaarna jt 2012: 29). Suur maksukoormuse risk võib põhjustada tegutsevate ettevõtjate tegevuse lõpetamise ja uutele ettevõtjatele olla takistav tegur ettevõtlusega alustamiseks.

2. MAKSUD JA MAKSUSÜSTEEM

2.1. Maksu mõiste ja tunnused

Riik vajab tegutsemiseks vahendeid ja suurema osa kogub ta nendest maksudega. Maks on riigi poolt enda kasuks kehtestatud maks, mis maksumaksjale otsest kasu ei too. Maks on rahaline kohustus, mida reguleerivad seadused ning mis on maksusubjektile kohustuslik.

„Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel puudub otsene vastutasu maksumaksja jaoks.” (Maksukorralduse seadus 2002, §2).

Maks on rahalise väärtusega kohustus ning seda ei ole võimalik välja vahetada mitterahalise soorituse vastu (Lehis 2015: 25). Tänapäeval ei ole võimalik maksukohustust välja vahetada mitterahalise kohustuse vastu, näiteks kauba või tehtud töö vastu. Maksukohustused on avalik-õigusliku iseloomuga ning selle tarvis ei ole vaja kohustatud isiku nõusolekut (Lehis 2012: 28). Suurimaks erinevuseks maksude ja teiste rahaliste ülekannete vahel saabki pidada maksu kohustuslikkust (Stiglitz 1995: 385).

Maksu iseloomustavaid tunnuseid on kuus:

- 1) maks on kehtestatud maksuseaduse või kohaliku omavalituse volikogu otsusega;
- 2) rahaline kohustus;
- 3) maks on kehtestatud riigi ja kohalike omavalitsuste ülesannete täitmiseks tulu saamiseks;
- 4) maksumaksja ei saa maksu tasumisega otsest kasu;
- 5) maksukohustis tekib seadusega ette nähtud korras, suuruses ja tähtaegadel;
- 6) maksukohustis kuulub täielikult täitmisele.

Kui üks nendest tunnustest puudub, siis ei ole tegemist maksuga (Arhipov 2017: 9).

2.2. Maksuõigussuhte elemendid

Eesti Vabariigi põhiseaduses on kirjas, et kõik riiklikud maksud, koormised, lõivud, trahvid ja sundkindlustuse maksed peavad olema kindlaks määratud seadusega (Eesti Vabariigi põhiseadus 1992, § 113).

Maksud kehtestatakse maksuseadusega, milles määratakse kindlaks: maksu nimetus ja objekt, maksusuurus, maksukohustuslane, maksu saaja või laekumise koht, maksu tasumise tähtajad, maksustamise periood, maksusumma arvutamise ja tasumise kord ning võimalikud maksusoodustused (Maksukorralduse seadus 2002, § 4 lg 3).

Maksukohustus on maksumaksja kohustus tasuda maksusumma ja kõrvalkohustus. Maksuobjekt on tegevuse või toimingu resultaat, asi või väärtus, mida maksustatakse. Maksumäär on aritmeetiline näitaja, mille abil saab välja arvutada konkreetse maksmisele kuuluva maksusumma (Arhipov 2017: 3).

Maksukorralduse seaduses § 6 on öeldud, et maksukohustuslane on: „*Maksumaksja; maksu kinnipidaja või muu isik, kes kannab vastutust seaduse või lepingu alusel maksumaksja või maksu kinnipidaja maksukohustuse eest. Maksumaksja on isik või riigi-, valla- või linnaasutus, kes seadusega sätestatud tingimustel ja korras on kohustatud maksu maksma ning täitma teisi talle seoses maksukohustusega pandud rahalisi ja mitterahalisi kohustusi.*” (Maksukorralduse seadus 2002, § 6 lg 1 ja 2)

„*Maksu kinnipidajaks nimetatakse füüsilist või juriidilist isikut või riigi-, valla- või linnaasutust, kes on kohustatud teise isiku poolt tasumisele kuuluva maksusumma kinni pidama ja selleks määratud kontole tasuma, samuti täitma teisi talle seoses kinnipidamiskohustusega pandud rahalisi ja mitterahalisi kohustusi.*” (Maksukorralduse seadus 2002, § 6 lg 3).

Maksukohustuse täitmise aeg on tähtpäev, millal tuleb tekkinud maksukohustus täita. Maksustamisperiood on tasumisele kuuluva maksu arvestamise aluseks olev ajavahemik (aasta, kuu). Maksusoodustus on eritingimus, mis võib vabastada isiku maksukohustusest, arvata konkreetse objekti maksustatavate objektide ringist välja, vähendada maksumäära või teha üldnormides muid korrektiive, mis viivad maksusumma vähendamisele (Arhipov 2017: 3).

2.3. Erinevad maksuteooriad

Kehtestatud maksude eesmärkide, õigustatuse ja õiglase jaotuse aru saamiseks on kasutusel mitmeid erinevaid teooriaid.

Aristoteles algatas maksevõimelisuse ja tulemuslikkuse teooria, mille mõte oli see, et iga kodaniku kohustus on hoolitseda riigi heaolu eest proportsioonis oma võimalustele. Kõrgema sissetulekuga kodanikud peaksid maksma riigile rohkem makse, kui madalama sissetulekuga inimesed. Maksustada tuleks ettevõtlustulu, omandit, käivet ja tarbimist. Maksevõimelisuse printsiip on käesoleval ajal maksustamise üldpõhimõte (Arhipov 2017: 7-9).

Maksustamist on õigustatud ka Piiblist välja toodud ohvriteooriaga. Kodaniku maksud tuleb tasuda tuues riigile (valitsejale) ohver ja selle suurus sõltub inimese varanduslikust seisust. See maks on sundkorras nõutav ja selle eest ei saa ohverdaja otsest vastutasu. Selle maksu kehtestamine ja rakendamine sõltub riigis valitsevast võimust ja sellest, kui tugevad on institutsioonid, kes seda ohverdamist jälgivad (Birk 1994: 13-14).

Piirvajaduse teooria selgitab, et keskmisest rohkem teenivat inimest ei puuduta maksude tasumine nii teravalt, kui vähem teenivat inimest, kellel on kõige pealt vajalik katta esmased vajadused. Mida suuremad on sissetulekud, seda vähem mõjutavad maksumaksjat maksude maksmise suurusjärg. Suurema sissetuleku puhul kõrgemate maksude nõudmine ei ole inimesele nii suur koorem, kui väiksema sissetuleku korral. Piirvajaduse teooria on alus progresseeruvale tulumaksule (Arhipov 2017: 7-9).

Peamaksu teooria, mida kasutati palju keskajal tugines sellele, et kõik peaksid võrdselt makse tasuma, sõltumata inimese sissetuleku suurusest või varanduse koguhulgast. Kuid siiski hakati makse eristama sõltumata inimeste majanduslikust seisust. See ideoloogia oli ka tulumaksu tekkimise aluseks. See maksuteooria ei sobi kokku kaasaja tingimustega, sest süvendab vaid inimeste vahel rohkem ebavõrdsust (Arhipov 2017: 7-9).

Ekvivalendi teooria on loodud ühe riigi tekkimise teooriast. Inimesed rajavad riiki selleks, et hoida selles korda ja tagada julgeolekut, et hoida ära sõja teket. Riigi loomine on käsitletud sõlmitud lepinguga ja maksud on üks tingimusi ehk tasu, mida sõlmjad maksavad riigile eeltoodud eesmärkide saavutamiseks. Antud teooriaga sobivad kokku maksud, mida kasutatakse vaid kindlate eluvaldkondade rahastamiseks. Selle teooria

põhjal on keeruline leida konkreetselt isiku poolt tasutud maksu ja selle eest vastu antud hüve seost. Ekvivalendi teooria ei sobi kokku tänapäeva maksusüsteemi mõtetega (Birk 1994: 13-14).

Briti majandusteadlased A.Smith (1723-1790), D.Ricardo (1772-1823) ja nende järgijad on välja toonud klassikalise maksude teooria. Selle teooria kohaselt peetakse makse valitsuse tulude üheks valitsemissektori tuludeks, mis peavad katma valitsuse ülalpidamiseks tehtavad kulud. Maksudele ei ole samal ajal määratud muud rolli nagu teenuste eest tasumine, kindlustusmaks või majanduse reguleerimine. A.Smith töötas välja turumajanduse teooria ja turutingimustes saavutatakse individuaalsete vajaduste rahuldamine seeläbi, et see pakub inimestele nii majanduslikku-, kui ka tegutsemisvabadust (Smith 2007).

Adam Smith tõi välja oma põhiteoses "Rahvaste rikkus" (1938) maksude neli põhinõuet: igauhte tuleb maksustada vastavalt tema tulu ja vara suurusele. Maksumaksjale peab maksude maksmine olema tehtud mugavaks. Maksusüsteemi käsitlev ametnikkond peab olema võimalikult väike ja tehniliselt kulutused peaksid olema viidud madalaks. Maksusüsteem ei tohi takistada ettevõtlust. Maksude mittetasumine on karistatav. Smith pidas rahva rikkuse allikateks maad, tööd ja kapitali ning nende maksustamist ta püüdis korrastada (Smith 2007).

XIX sajandil nimetas Šveitsi majandusteadlane J.Simonde de Sismondi oma 1837. aastal ilmunud raamatus „Poliitiliste majanduse alused“ maksude teooriat ka rõõmu teooriaks. Maksud on hind, mida makstakse ühiskonnale naudingut eest. Maksude abil saab kodanik osta õiglust, avalikku korda, samuti isiku ja vara julgeolekut (Simonde de Sismondi 1837).

19. sajandi maksuõiguse teooria väljapaistvamaid uurijaid oli sakslane Adolf Wagner. Tema kirjutas ka neljaköitelise õpiku „Rahandusteadus“. Wagner arendas välja sotsiaalse rahandusteooria. Selle teooria kohaselt sisemajanduse koguprodukti ümberjaotamine maksude abil ja maksude vahendusel toimub lähtuvalt kõikide inimeste ühistest huvidest ja seeläbi on võimalik saavutada rohkem sotsiaalset võrdsust ja klassidevahelist rahu (Lillemets 2006: 8).

Industrialiseerivates riikides kasvasid kiiresti linnad ja koos sellega ka tööd tegevate inimeste hulk. Nendel inimestel aga kasvas rahuolematus sotsiaalsete hüvede puudumise üle. Esimesena andis see tunda kõige tugevamini Saksamaal, kus Otto von Bismarck

olukorra parandamiseks ja tööjõu väljarände vähendamiseks lõi haigus-, pensioni- ja töötuskindlustuse süsteemid (Franke 2004).

Riik peaks jaotama ühiskonna rikkuse ümber rikaste ja vaeste vahel nii, et kõigile oleks tagatud inimväärne äraelamine ja samas peab see soodustama ka riigi ja majanduse arengut. Seda põhimõtet kasutatakse alates 19. sajandi lõpust ja nimetatakse sotsiaalse ümberjaotamise vajaduse teooriaks. Seda eesmärki täidavad täna tulu-, omandi- ja pärandimaks (Arhipov 2017: 7-9).

Maksuteooria on ka poliitika kujundamisel mõtteaineks, kuna see toob esile teemad, millele muidu ei keskendutaks. Seda on rõhutanud ka 20. sajandi majandusteadlane John Maynard Keynes öeldes: "Majandusteadlaste ja poliitikafilosoofide mõtted – nii siis, kui need on õiged, kui siis, kui need on väärad – on palju võimsamad, kui harilikult mõistetakse. Õigupoolest ei valitse maailma suurt muud midagi." (Keynes 1935).

Maksuõiguse õpikus, mille on koostanud Klaus Tipke ja Joachim Langi on toodud välja neli tingimust maksude kohta: õiglus, maksu efektiivsus, märkamatu ja lihtne rakendatavus. Need tingimused on tuletatud eeldatavasti A.Smithi käsitlest, kuid veidike ajakohastatud (Tipke, Lang 2002: 200).

2.4. Majandus- ja maksupoliitika

Majanduspoliitika eesmärgiks on luua soodsad tingimused majanduskasvuks, mis tooks kaasa kodanike heaolu tõusu ja elatustaseme paranemise. Eesti majanduspoliitikas keskendutakse eelkõige kolmele põhivaldkonnale: eelarvevahendite õige suunamine majanduse kasvuks, stabiilse majanduskeskkonna kindlustamine, hõive parandamine ning selle jätkusuutlik tagamine (Rahandusministeerium 2018).

Majanduspoliitika makropoliitilisteks eesmärkideks on majanduskasv, stabiilsed hinnad, madal inflatsioon ja kõrge tööhõive. Majanduspoliitika protsessi poliitilisteks osadeks on fiskaalpoliitika ja rahapoliitika. Fiskaalpoliitika e. eelarvepoliitika vahendiks on riigieelarve. Poliitika eesmärgiks on teha otsuseid maksustamise, kulutuste ja eelarvedefitsiidi määrade kohta. Riigieelarve tuludest Eestis ca 90% finantseeritakse kokku kogutud maksutuludega (Arhipov 2017: 25-26). Rahapoliitika e. monetaarpoliitika

eesmärk on säilitada hindade stabiilsus. Hinnastabiilsus on kõige olulisem tegur soodsa majanduskeskkonna ja kõrge tööhõive tagamiseks (Eesti Pank 2019).

Majanduspoliitika üheks osaks on maksupoliitika. Maksupoliitika peaks vältima teistest liikmesriikidest sisse toodavate toodete diskrimineerimist kehtestades neile näiteks kodumaistest kaupadest ja teenustest kõrgemaid makse. Poliitika eesmärk on tagada, et erinevused kaudse maksustamise süsteemides ja määrades ei muudaks liikmesriikide vahelist konkurentsi turul (Kommer 2004: 11).

Euroopa Liidu maksupoliitika koosneb kahest osast, millest üks osa on otsene maksustamine, see on liikmesriikide ainupädevuses. Teine osa on kaudne maksustamine, see mõjutab kaupade ja teenuste osutamise vaba liikumist. Otsese maksustamise puhul jälgitakse, et ei toimuks maksudest kõrvalehoidumist ja topeltmaksustamist. Kaudsete maksude puhul peetakse oluliseks kõikide liikmesriikide maksupoliitika sünergiaid. Eesmärgiks on ühtlustada regulatsioonid ja maksumäärad kõikides liikmesriikides (Euroopa Parlament 2019).

Eesti riigi maksupoliitika eesmärgiks on majanduskasvu edendamine ja maksustruktuuri majanduskasvu sõbralikumaks muutmine. Viimaste aastate maksupoliitiliseks eesmärgiks on olnud maksude osalise ümber orienteerimise abil nihutada maksukoormus tulu maksustamiselt tarbimisele ehk maksustada loodusvarade kasutamine ja keskkonna saastamine. Samas hoitakse süsteem stabiilse, lihtsa ja läbipaistvana, võimalikult väheste erandite ja erisustega. 2018. aasta maksukoormus oli Eestis 34,3% sisemajanduse koguproduktist. Euroopa Liidu keskmine oli 2016. aastal 39,2% SKPst ehk Eesti sisemajanduse koguprodukt oli Euroopa Liidu keskmisest viie protsendipunkti võrra madalam (Rahandusministeerium 2018).

2.5. Maksukuulekus ja maksumoraal

Riigi ülesandeks on inimesi motiveerida makse maksma. Maksukuulekusel ei ole kindlat definitsiooni. Maksukuulekust iseloomustab see, millises ulatuses maksumaksja täidab või jätab täitmata maksuseadused. Maksukuulekus ei tähenda ainult rahaliste kohustuste täitmist, vaid eeldab maksumaksjalt ausat ja teadlikku käitumist, et kodaniku kõik maksuasjad oleks korras (Palil, Mustapha 2011).

Maksukuulekust on võimalik tõlgenduse alusel jagada kaheks: administratiivseks ja tehniliseks. Administratiivse kuulekuse all mõeldakse maksude õigeaegset tasumist. Administratiivne maksukuulekus hõlmab ka formaalset maksukuulekust. Formaalse maksukuulekuse alla kuuluvad rahalised ja mitterahalised kohustused (registreerimise kohustus, dokumentide säilitamise vajadus, arvestuse pidamise kohustus jne). Tehniline maksukuulekus väljendub korrektset maksuarvestuses ja maksuseaduste järgimises (Lillemets 2009: 71).

Motivatsiooni alusel saab maksukuulekust jagada kolmeks: pühendunud, alistuv ning loominguline. Pühendunud maksukuulekuseks nimetatakse seda, kui maksumaksja täidab oma kohustused vabatahtlikult (McBarnet 2001: 1). Alistuv maksukuulekus on see, kui maksumaksja kohustustesse sekkub maksuhaldur ja kohustab maksumaksja oma maksud tasuma (OECD 2008). Loominguline maksukuulekus on see, et maksumaksja täidab oma kohustused, kuid otsib pidevalt „auke”, et oma kohustusi minimeerida (McBarnet 2001: 1).

Maksumaksjaid saab maksukuulekuse järgi jagada neljaks – irdunud, vastased, üritajad ja toetajad. Irdunud maksumaksja on otsustanud olla mitte-maksukuulekas. Vastased on need isikud, kes peavad sobivaks maksud jätta maksmata, et oma kasusid maksimeerida. Need maksumaksjad ei soovi makse maksta, aga kui sunnitakse, siis ikkagi teevad seda. Üritajad on maksupoliitika osas positiivselt häälestatud, aga teevad vigu maksukohustuste täitmise käigus. Toetajad on kuulekad ning pühendunud maksumaksjad (Smith, Stalans 1991: 36). Riigi jaoks on kasulikum, kui suurem osa maksumaksjatest oleks toetajad või üritajad. Nende jaoks ei ole vaja rakendada lisameetmeid maksukuulekuse tõstmiseks.

Maksukuulekuse mõiste tundmine on oluline faktor maksustamise juures. Maksude tasumine on riigi toimimiseks ja arenguks hädavajalik. Mida suurem on maksutulu, seda paremini suudab riik oma inimestele teenuseid pakkuda.

Maksukuulekus eeldab seda, et maksumaksja tasub makse õigeaegselt ning seaduses ettenähtud korras. Paljud maksavad ausalt kõik maksud riigile ära, kuid on ka neid kes seda ei tee ja hoiavad maksude tasumisest kõrvale mõne maksupettusega (Lillemets 2009: 72).

Maksukuulekuse tagamise põhialustala on riigis kehtiv hea ja arusaadav maksusüsteem. Lisaks peab olema tagatud vastastikune usaldus maksumaksja ja maksuhalduri vahel. Uuringud on näidanud, et maksumaksjasse lugupidavalt suhtudes ja koostööd tehes tõstab see maksude tasumise valmidust. Ebameeldiv koostöö maksuhalduriga suurendab maksude tasumisest kõrvalehoidumist (Randlane 2015: 519).

Maksukuulekuse üheks mõjutajaks on maksumoraal, mis mõjutab maksumaksja käitumist maksude tasumisel. Riigi toimimiseks peab riik motiveerima inimesi makse tasuma ja maksumoraali maksumaksjate seas tõstma. Maksumoraal ja maksukuulekus ei ole omavahel sünonüümid. Maksumoraal on otsustav tegur maksukuulekuse mõjutajana. Maksumoraal näitab seda, kui oluliseks peavad maksumaksjad maksude ausat tasumist riigile. Maksumoraal on valmisolek maksud tasuda, maksukuulekus on aga seisund, kus see on juba saavutatud (Kirchler 2007).

Maksumoraal on inimeste kohusetunne oma riigi, ühiskonna ja kogukonna ees. Maksumoraali saab mõtestada kui „moraalne kohustus makse maksta” või „usk, et kõik maksavad makse” (Torgler 2003: 293).

Maksumoraali mõjutavad sisemised ja välised faktorid. Välisteks teguriteks võib nimetada poliitilisi tegureid. Sisemisteks teguriteks on sotsiaal-psühholoogilised faktorid - inimeste vanus, sugu, haridus jne (Randlane 2015: 516).

Üks oluline näitaja maksumoraali osas on ka kodanike usk valitsusse. Kui valitsus on usaldusväärne, siis võivad maksumaksjad hakata rohkem makse maksma. Samas ebaõiglus võib suurendada tahet maksuseadusi rikkuda ja hoopis maksudest kõrvalehoidumist soodustada. Pigem on siiski nii, et mida rohkem valitsust usaldatakse, seda suurem on maksumoraal (Torgler 2003: 294).

Väga vähe pööratakse maksumoraali mõjutamisel tähelepanu sotsiaalsetele normidele. Kui üks käitub nii, nagu on sotsiaalselt heaks kiidetud, siis hakkab ka teine isik sellist käitumist jäljendama. Üksikisikud maksavad makse seni, kuni nad usuvad, et see on sotsiaalne norm (Torgler 2003: 292).

Kokkivõtteks on maksumoraal isiku suhtumine maksude tasumisse, mida mõjutavad kodaniku individuaalsed arusaamad ja normid ning tema üldine motivatsioon makse tasuda. Maksumoraal on oluline maksukuulekuse alus ning seda mõjutavad paljud tegurid.

2.6. Maksusüsteemi põhimõtted

Maksusüsteemi loomisel tuleb lähtuda õigetest alustest ja vajadustest. Vajalik on see kooskõlla viia nelja elemendiga: valitsuse püstitatud eesmärkidega, valitsuse strateegiaga, valijate reaktsiooniga ja valitsusele ning maksumaksjatele seatud piirangutega, mis tulevad eramajanduse struktuurist (Musgrave jt 1989: 42–43).

Stiglitz (1995: 390) sõnul peaks „hea“ maksusüsteem vastama viiele tingimusele, milleks on: majanduslik efektiivsus, administratiivne lihtsus, paindlikkus, poliitiline vastutus, õiglus.

Maksusüsteemi majandusliku efektiivsuse mõte tähendab, et maksustamine ei tohiks takistada ressursside efektiivset jaotumist. Maksustamisel on majandusele alati mingisugune mõju, maksusüsteem võib soodustada, kui ka pärssida säästmist, muuta inimeste maksekäitumist, mõjutada üldist investeeringute mahtu ning tööjõu pakkumist. Maksustamine mõjutab kogu majanduse kasvumäära (Stiglitz 1995: 390-391).

Maksusüsteemi halduslihtsuse põhimõte tähendab seda, et maksusüsteemi rakendamine peab olema lihtne ja odav. Maksusüsteemi kohaldamine tekitab otseseid ja kaudseid kulusid. Otsesteks kuludeks saab nimetada kõik avaliku sektori kulud, mida on vaja teha maksude kogumiseks. Kaudsed kulud on maksumaksjate kulud. Kaudseid kulusid on väga palju erinevaid ja nende hulka kuuluvad maksuarvestuse pidamise kulu, maksunõustamise ja raamatupidamise kulu (Stiglitz 1995: 393-394).

Maksusüsteem peab olema paindlik, et muutuvatele majanduslikele tingimustele kiiresti reageerida. Majandusliku olukorra muutudes võib tekkida vajadus maksumäärade muutmiseks. Kui maksumäärade muutmine eeldab poliitikute otsustusprotsessi läbimist, siis võib see kujuneda pikaajaliseks protsessiks. Mõnedel juhtudel kohandub maksusüsteem automaatselt (Stiglitz 1995: 395).

Poliitilise vastutuse mõte seisneb selles, et maksusüsteem peab olema riigis selliselt koostatud, et inimesed saaksid aru mille eest nad maksavad. Maksumaksjatele peaksid olema selged maksustamise põhimõtted milleks üks või teine maks on riigis seatud ja kõik need põhimõtted peaksid vastama elanike tahtele (Stiglitz 1995: 398). Maksusüsteemi poliitilise vastutuse all oodatakse ka maksude ja avaliku sektori kulude läbipaistvust. Maksumaksjatel peab olema võimalik aru saada, mida maksudena kogutud rahaga tehakse ja kas seda kulutatakse õiglaselt (Douma 2011: 96).

Õigluse nõue tähendab, et maksusüsteem peaks olema kõigi inimeste suhtes õiglane. Maksusüsteemi õigluse saab jagada kaheks: horisontaalne ja vertikaalne õiglus. Horisontaalselt õiglane maksusüsteem kehtib siis, kui kõigi oluliste omaduste poolest võrdseid inimesi maksustatakse võrdselt. Vertikaalse õigluse printsiibi mõte on see, et mõned inimesed on võimelised maksuma rohkem ning nad peaksidki seda tegema. Vertikaalse õigluse rakendamine on rohkem problemaatiline, sest selleks on vajalik kindlaks määrata, kes on üldse võimelised rohkem maksuma ja seejärel saaks otsustada, kui palju nad peaksid rohkem maksuma (Stiglitz 1995: 399-401).

Vertikaalse õigusele rakendamisel tuleb võtta arvesse inimese maksevõime ja seda nimetatakse maksevõimelisuse põhimõtteks. Maksevõimelisuse põhimõte on kirja pandud mitmete riikide põhiseadustes ja teised riigid tuletavad selle põhimõtte üldise võrdsuspõhimõtte klauslist. Maksevõimet kirjeldava näitajana saab kasutada isiku tulu, eeldades et kõrgemat tulu saavatel inimestel on suurem võime makse tasuda (Lehis 2012: 62).

Võimalik on maksustada ära ka tarbimine, põhjendades seda sellega, et tarbimine väljendab kasu, mida inimesed majandusest saavad ja suuremat kasu teeninud inimesed peaksid suutma rohkem makse maksuma (Stiglitz 1995: 401-404). Maksevõimelisus on mitmetest teguritest sõltuv ja vaid ühte tüüpi objekti maksustamine ei taga selle põhimõtte järgimist. Maksevõimelisuse põhimõtet tuleks järgida nii üksikute maksude kehtestamisel, kui ka kogu maksusüsteemi kujundamisel tervikuna (Lehis 2012: 62).

2.7. Eesti maksusüsteem ja maksud

Igal maksul on oma mõju maksusüsteemi eesmärkide täitmisele. Esimene tähtis maksusüsteemi eesmärk on tulu kogumine valitsuse eelarvesse, et pakkuda teenuseid ja toetusi. Tulu võib minna keskvalitsuse, kohalike omavalitsuste või sotsiaalkindlustusfondidesse. Teine oluline ülesanne on majanduse stabiliseerimine, et ei tekiks majanduse ülekuumenemist või hoopis elavdada aeglast majanduskasvu. Oluline roll on ka inimeste ja ettevõtete käitumise mõjutamises. Neljandaks eesmärgiks on tulude ja tarbimisvõimaluste ümberjaotus erinevate tulutasemetega inimeste vahel. Maksudega ei tohiks kaasneda ebasoovitavaid kõrvalmõjusid. Maksud peaksid olema lihtsalt administreeritavad, maksumaksjale arusaadavad ja ühiskonna õiglustunnet arvestavad. Enamus maksudest täidab korraga mitut eesmärki, kuid erineva tugevusega (Kaarna 2011: 2).

Optimaalse ja tõhusa maksusüsteemi loomine on iga riigi jaoks üks tähtsamaid ülesandeid, sest suurem osa riigi sissetulekutest korjatakse kokku maksutuludest. Maksusüsteem sisaldab mitmeid makse, maksustatakse nii tarbimist, kui ka saadavat tulu. Riigil on oluline roll veenduda, et saadav maksutulu oleks maksude kehtestamisel piisavalt suur, et kataks maksude kogumiseks tehtavad kulutused ning ei tekitaks inimestes küsimusi maksude kehtestamise otstarbekuses (Eesti Statistikaamet 2013).

Valitsus kujundab riigile sobiva maksusüsteemi, et tagada piisava hulga rahaliste vahendite laekumine riigieelarvesse. Maksude kogumine ja nende kehtestamine on üks vanemaid vahendeid majanduse reguleerimiseks. Tänapäeva maksusüsteemil on kehtestatud kaks majanduslikku eesmärki fiskaalne ja regulatiivne. Fiskaalse maksustamise funktsioon seisneb selles, et erasektorist saadavad maksud suunatakse avalikku sektorisse. Tänu sellele saab riigi avalik sektor tulusid, mille abil on võimalik pakkuda kodanikele avalikke hüvesid (Lehis 2014: 38). Lehis (2012: 29) nimetab fiskaalset eesmärki maksustamise põhiliseks eesmärgiks ning regulatiivseid eesmärke peab ta pigem kõrvaleesmärkideks. Fiskaalne eesmärk on maksudel alati olemas, et maksude kaudu koguda avalikule sektorile eelarvelisi vahendeid. Lisaks on maksudel ka majanduspoliitilised eesmärgid, sest maksustamine enamasti mõjutab maksumaksja käitumist. Maksude kõrval eesmärgid võivad olla ka sotsiaalpoliitilised. Maksustamisel tuleb arvestada ka vähekindlustatud inimeste vajadustega. Maksustamine ei tohi ohustada inimeste füüsilist eksistentsi.

Riigi jaoks ei ole tähtis, kas riigieelarve täitmiseks vajalikud rahastamisallikad tulevad käivet, tulu või omandit maksustades. Maksumaksjale on see aga äärmiselt tähtis, kas tulumaksu kohustus lasub majanduslikku heaolu tõstval isikul, käibemaks koormab spetsialiseerunud inimest ning omandimaks kehtestatakse isikule, kes on suuteline endale vara hankima. Seeläbi mõjutavad maksud maksumaksjate käitumist ja muudavad ka majanduslikke protsesside kulgu (Tammert 2005: 40).

Maksukorralduse seadusega pannakse täpselt paika kuidas ja millal maksu peab tasuma ja millised on tagajärjed, kui maksumaksja maksu õigel ajal ei maksa või hoidub maksu maksmisest kõrvale (Arhipov 2017: 25-26).

Maksude klassifitseerimine erinevate liigituste alusel:

- maksumaksja majandusliku baasi järgi – tulu, omandi ja tarbimise maksustamine;
- riiklikud ja kohalikud maksud;
- otsesed ja kaudsed maksud;
- subjektiivsed ja objektiivsed maksud;
- ühekordsed ja jooksvad maksud;
- majandusliku funktsiooni alusel – tööjõu, kapitali ja tarbimise maksud (Eesti Statistikaamet 2013).

Riigikogu saab maksukohustuse kehtestada seadusest tulenevate õiguste alusel. Maksukorralduse seaduse alusel on maksud jagatud kolme suuremasse rühma: riiklikud maksud, kohalikud maksud ja maksulaadsed tuluallikad (Tammert 2005: 16-17). Nende maksude maksuhalduriks on riigis Maksu- ja Tolliamet. Riiklik maksutulu laekub riigieelarvesse. Kohalikele maksudele kehtib riigikogu poolt vastu võetud kohalike maksude seadus. Kohalike maksude seaduse loetelus on kirjas võimalikud kohalikud maksud, mida valla- või linnavolikogu võib kehtima panna omal territooriumil, samuti määrab ta kindlaks kohalike maksude kehtestamise korra ja nendele maksudele esitatavad tingimused. Maksuobjekti võib maksustada korraga vaid ühe kohaliku maksuga. Kohalikud maksud on müügitaks, reklaamimaks, teede ja tänavate sulgemise maks, mootorsõiduki maks, loomapidamismaks, lõbustusmaks ja parkimistasud. Need volikogu poolt määratud kohalikud maksud laekuvad kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Maamaks ja osa füüsilise isiku tulumaksust laekub samuti kohalike omavalitsusüksuste eelarvesse (Eesti Maksu- ja Tolliamet 2018). Kohalike ja riiklike maksude kõrval on veel olemas

maksulaadsed tuluallikad, mis ei ole seotud maksukorralduse ega kohalike maksude seadusega. Maksulaadsed tuluallikad on töötasuga seotud kindlustusmaksed, nagu töötuskindlustus ja pensionikindlustus (Tammert 2005: 16-17).

Makse saab liigitada maksukoormuse avaldumise vormist kaheks: otsesteks ja kaudseteks. Otsesed maksud arvestatakse ja kogutakse maksumaksjalt otse. Kaudsete maksude puhul ei maksustata isiku tulu, vaid tarbimist (James, Nobes 1992: 9). Eestis on otsesed maksud tulumaks, maamaks, raskeveokimaks, sotsiaalmaks, hasartmängumaks. Kaudsed maksud on käibemaks, aktsiis ja tollimaks.

Makse saab liigitada ka subjektiivseteks ja objektiivseteks. Nende aluseks on maksuobjekt ja – subjekti vahelised suhted (Lehis 2012: 35) Maksustamise aluseks on maksuobjekt, mille järgi määratakse maksukohustuse suurus. Subjektiivse maksu näol sõltub maksustamine maksumaksja isikutunnustest. Objektiivne maks on siduv esemelise objektiga ja maksukohustus ei olene omaniku või müüja omadustest. Tulumaksu loetakse subjektiivseks maksuks, sest juriidilisi ja füüsilisi isikuid maksustatakse täiesti erinevalt. Käibemaks on objektiivne maks, sest selle tasumise kohustus ei sõltu kauba müüja või ostja omadustest, vaid maksu suurus sõltub kauba liigist ja väärtusest (Lehis 2012: 35-36).

Ühekordsete ja jooksvate maksude jagamise aluseks on maksukohustuse püsivus. Ühekordset toimingut maksustatakse ka ühekordse maksuga. Ühekordsel maksul puudub maksustamisperiood ning eri ajal tekkivad maksukohustused ei ole omavahel juriidiliselt seotud. Jooksva maksu puhul toimub maksukohustuse määramine kindla perioodi kohta ning see selgub lõplikult peale perioodi lõppu, kuigi maksu tasumine võib vahel toimuda juba varasemalt (Lehis 2012: 36).

Majandusliku funktsiooni alusel jaotatakse maksud veel tööjõu, kapitali ja tarbimise maksudeks. Nendel juhtudel võetakse aluseks maksukoormuse tegelik kandja. Maksukoormuse tegelik kandja on see, kes ei saa oma maksukohustust edasi kanda teistele turuosalistele. Käibemaks on maks, mis kandub tootjatelt tarbijatele ja see muudab kaupade ja teenuste hinda kõrgemaks. Füüsilise isiku tulumaks ei kandu töötajalt edasi ja sellisel juhul on tegemist tööjõumaksuga (Vörk, Kaarna 2010: 2).

Käibemaks on objektiivne tarbimismaks, mis hõlmab kõiki tarbitavaid kaupu ja teenuseid. Käibemaksuga on koormatud iga müügietaap, sealjuures on maksukohustust võimalik eelmistel etappidel makstud maksusumma võrra vähendada (Lehis 2015: 279). Käibemaks

on perioodiline maks, mille maksustamise ajaks loetakse üldjuhul üht kalendrikuud. Käibemaks on kaudne maks ehk maks sisaldub juba ostetava kauba hinnas. Kuna käibemaks on siiski tarbimismaks, siis see ei tohi koormata ettevõtjaid, kuna ettevõtja on vaid käibemaksu koguja ja riigile edastaja (Knödel 2008: 2-3).

Enamik kaupadest ja teenustest on maksustatud riigis kehtiva käibemaksumääraga, kuid riigiti on ka teatud erinevusi osadele tootegruppidele ja teenustele tehtava maksumäära alandamise näol. Euroopa Liidu riikide vahelistel kaubavahetustel kehtib 0%-line käibemaksumäär, et vältida topeltmaksustamist (Lehis 2017: 335).

Tarbimismaksu hulka loetakse ka erimaksusid ehk aktsiise. Aktsiisi eesmärk on lisaks käibemaksule maksustada täiendavalt mingeid konkreetseid tooteid ja teenuseid. Aktsiisid kehtestatakse pigem nendele toodetele, mille tarbimine on kahjulik ja eesmärk on nende kaupade tarbimist vähendada. Aktsiis kajastub toote lõpphinnas ja maksukoormus jääb lõpptarbija kanda. Tarbimismaksu põhimõte on see, et kaupade ja teenuste maksustamine ei tohi olla sõltuvuses päritolumaaga ehk Euroopa Liidus toodetud, kui ka riiki sisse toodud kaupa tuleb maksustada ühtviisi (Lehis 2015: 407-408).

Ettevõtjad peavad samuti läbi erinevate aktsiiside riigile makse tasuma. Tootmises tarbitava elektrienergia hinnas peitub elektriaktsiis. Metsatehnika käitamiseks vajaliku mootorsõidukikütuse hind sisaldab kütuseaktsiisi. Kõikide kaupade transportimiseks kulutavad ettevõtjad kütust, millele on eelnevalt juba sisse arvestatud riigi poolt aktsiisimaks.

Enamikus riikides saadakse põhiline osa maksutulust sissetulekute maksustamisest, millest omakorda tähtsaim on töise tulu maksustamine. Füüsilise isiku tulumaks on otsene maks ja peale sotsiaalmaksu üks suurimaid makse, mida töötaja peab maksma. Füüsilise isiku tulumaksu reguleerib Eestis tulumaksuseadus. Antud maks on isikule laekunud rahaliselt tulult ning tagastamatult sissetulekult käesoleval ajahetkel kehtiva maksumääraga riigile tehtav rahaline ülekanne. Füüsilise isiku tulumaks on töötaja maks ja see arvestatakse välja töötaja brutotöötasust. Füüsilise isiku tulumaksu mõte on koguda raha riigieelarve täitmiseks (Tammert 2005: 145). Maksustamisperiood on tööjõutulu puhul kalendrikuu. Kehtiv tulumaksumäär on alates 2015. aastast 20%. Füüsilise isiku tulumaksu tasumisel on kehtestatud maksuvaba tulu, mille eesmärgiks on tagada see, et riik ei maksustaks inimese

toimetulekuks vajalikku minimaalset sissetulekut. 2018. aastast on tulumaksu vaba miinimumi suurus 500 eurot kuus.

Juriidilise isiku tulumaks on riigile antav rahaline maks ettevõtlusega mitteseotud kuludelt, nagu töötajatele tehtud erisoodustustelt, kingitustelt, annetustelt, vastuvõtukuludelt ja dividendidelt. Enamikus Euroopa Liidu riikides on ettevõtte tulumaksuga maksustatud ka aruandeaasta kasum välja arvatud Eestis. Ettevõtte kasumi investeerimisel tagasi ettevõttesse kasumi maksustamist Eestis ei toimu ning ettevõtte tulumaksuga maksustatakse vaid ettevõttest välja viidud dividendid. Juriidilise isiku tulumaks läheb riigikassasse ja seda kasutatakse erinevate riigieelarveliste kulutuste katteks (Lehis 2015: 81).

Tööjõu maksustamine arvestatakse tööjõu pealt teenitud tulude maksustamise vormis. Riik maksustab ettevõtete poolt töötajatele makstavat palka ja muid tasusid. Tööjõu maksude tasumise kohustus võib olla nii ettevõtetel kui töötajatel, kuid maksukohustuse kandjaks peetakse ikkagi töötajaid. Tööjõu maksustamine tekitab ressursside jaotuses moonutusi, sest tööjõu maksukoormus sõltub sellest, kui palju inimesed ise teevad tööd ning kui palju ettevõtted tööjõudu kasutavad (Stiglitz 1995: 392).

Tööjõu maksustamine loob maksuaugu ettevõtja poolt makstavatele tööjõukuludele ja töötajatele makstava tulu vahele. Nende maksude tagajärjel ei saa töötajad kätte kogu summat, mis ettevõtted neile töötasude maksmiseks teevad. Eestis loetakse tööjõumaksudeks füüsilise isiku tulumaksu ja sotsiaalkindlustusmaksed. Sotsiaalkindlustusmaksed sisaldavad endas sotsiaalmaksu, töötuskindlustuse makset ja kohustusliku kogumispensioni makset. Tööjõumaksude sisse ei loeta juriidilise isiku tulumaksu, sest see on kapitalitulu. Eestis nagu osades riikides ei ole kehtestatud kohalikku tulumaksu (Rahandusministeerium 2018).

Sotsiaalmaksu reguleerib Eestis sotsiaalmaksuseadus. Sotsiaalmaksul on kaks põhilist tahku, nendeks on riiklik maks ja isikustatud maks. Sotsiaalmaks on riigile tehtav rahaline ülekanne, mille eesmärk on kindlustada maksumaksjale tervishoiukulude katmine ning vanemas eas lisaks ka riiklik pension (Sotsiaalmaksuseadus 2000). Tööandja kohustuseks on töötaja sotsiaalkindlustusmaks kanda Maksu- ja Tolliametile, kes edastab antud maksed riikliku pensionikindlustuse ja riikliku ravikindlustuse fondi 15 tööpäeva jooksul (Lehis 2015: 223-224). Sotsiaalmaksu osas peetakse iga kindlustatava kohta arvestust ning

tulevikus välja makstava pensioni osaku suurus sõltub isiku eest tasutud sotsiaalmaksu summast. Kindlustatule nõutava minimaalse taseme saavutamiseks on erinevatele sotsiaalmaksu maksjatele (tööandja, füüsilisest isikust ettevõtja, riik või kohalik omavalitsus) kehtestatud ühtne sotsiaalmaksu kohustuse alammäär (Lehis 2014: 438). Tööandja tasub töötaja brutopalga kuumääralt 33% sotsiaalmaksu, millest 20% läheb pensionikindlustusse ning 13% sellest ravikindlustusse. Sotsiaalmaksu suurus on jäänud Eestis pikalt muutumatuna, erinevalt tulumaksumäärast.

Vabariigi valitsus kehtestab töötuskindlustusmakse määra, mis on samuti kohustuslik nii tööandjale, kui ka töövõtjale. Töötuskindlustust reguleerib töötuskindlustuse seadus ja see on sundkindlustuse liik, mille maksumäär on aastate lõikes olnud muutuva suurusega. See maks ei leevenda inimese töökaotuse ja töötuse probleemi, kuid siiski on see väikene abi töö kaotanud inimeste toetamiseks. Töötuskindlustuse kindlustusandjaks on Eesti Töötukassa. Töötuskindlustuse makse määr võib vastavalt seadusele olla kindlustatu poolse makse puhul vahemikus 0,5-2,8% ja tööandja töötuskindlustusmakse korral 0,25-1,4%. Töötuskindlustuse maksete määrad kinnitatakse Eesti Vabariigi Valitsuse poolt (Töötuskindlustuse seadus 2001).

Pensionisüsteemi finantseerimiseks tehtavaid makseid nimetatakse kohustusliku kogumispensioni makseteks. Neid makseid reguleerib kogumispensionide seadus. Kogumispensioni maksud tasutakse sotsiaalmaksuga maksustavatelt summadelt ja maksuperioodiks on kalendrikuu. Osaliselt on see maks ka kapitalimaks, sest makseid arvestatakse ka füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlustulult. Kohustusliku kogumispensioni määr on Eesti riigis 2% (Kogumispensionide seadus 2004).

Tegelikkuses on ettevõtjad oma teenuste või kauba sisse juba arvestanud töötajate palgakulud, kuigi seaduse tähenduses kannab sotsiaalkulu siiski tööandja. Majandusteooria seisukohalt see kes kannab tegelikult maksukoormust, sõltub majandusagentide käitumisest mitte seadusjärgsest maksukohustusest. Näiteks väikeettevõtted ei saaks luua uut töökohta, kui nad ei suuda pakkuda soovitud palka koos maksudega. Seega töötajate kulud arvestatakse alati tuleva tulu sisse ja määratletakse nende tasuvust. Maksukoormus jääb lõplikult kanda sellele, kes ei saa seda maksukoormust edasi suunata teistele turuosalistele, sest ta on vähem paindlikum või tal on konkurente rohkem. Töötasult arvestatud maksud tuleb kanda töötajal, sest tal puudub töötamisest saadavale sissetulekule mõni teine alternatiiv (Võrk, Kaarna 2010: 3).

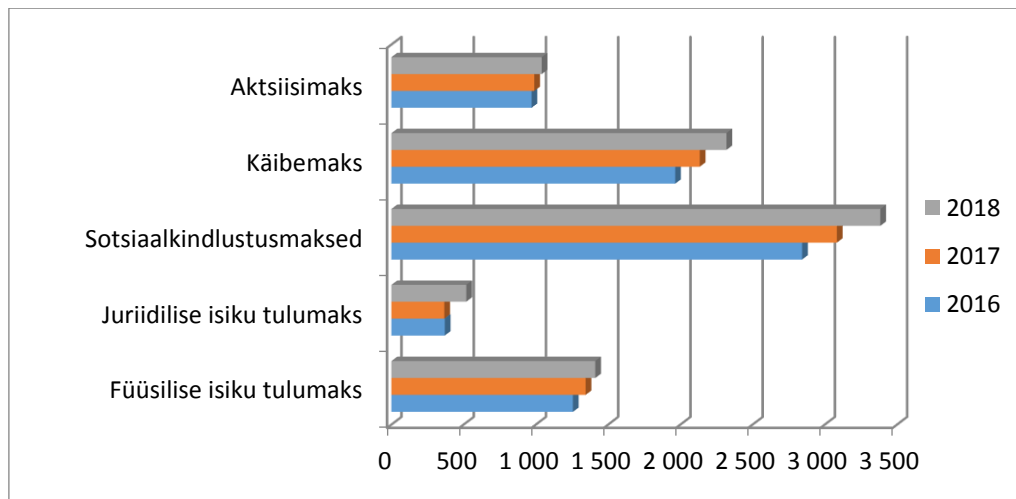
Tööjõumaksude ja ka teiste maksude puhul tuleb võtta arvesse, et mida kõrgemad on maksumäärad, seda suurem on huvi töötajatel ja tööandjatel maksudest hoiduda. Tööjõumaksude suur osakaal suurendab mitteametlikku töötamist ja töötasude ja tulude mitte õiget deklareerimist. See omakorda vähendab riigile laekuvate maksutulude suurust.

2.8. Maksutulude ja –kulude osakaal riigieelarvest

Läbi maksude saab riik raha riigieelarvesse, et toimida ja pakkuda oma kodanikele erinevaid teenuseid. Riigieelarvesse laekus 2016. aastal kokku ca 7,4 miljardit eurot. See summa koosnes aktsiisimaksust 13% ehk 970 miljonit eurot, käibemaksust mis oli 26% ja moodustas 1,9 miljardit eurot ja sotsiaalkindlustusmaksete laekumise tulu oli kokku 2,8 miljardit (38%) (joonis 2). Tulumaksu laekus 2016. aastal kokku 23% ja moodustas 1,7 miljardit eurot (Eesti Statistikaamet 2019).

2017. aastal riigieelarvesse maksu laekumine kasvas 7,9 miljardi euroni. Aktsiisimaksu maksti natukene alla 1 miljardi euro (12%). Käibemaksu osakaal suurenes võrreldes eelmise aastaga ja laekumine oli 2017. aastal 2,1 miljardit (27%). Sotsiaalkindlustusmaksete laekumine suurenes kuni 3 miljardi euroni (38%). Tulumaksu laekumine pisut suurenes võrreldes 2016. aastaga, kuid mitte oluliselt, moodustades 23% kogu eelarvest (Eesti Statistikaamet 2019).

2018. aastal laekus juriidilise isiku tulumaksu eelarvesse 518 miljonit eurot, mis moodustas 6% kogumist. Füüsilise isiku tulumaksu laekus kokku 16% jäädes 1,4 miljardi euro juurde. Käibemaksu laekus 2,3 miljardit, mis moodustas eelarvest 27%. Aktsiisimaksude laekumine võrreldes eelmise aastaga väga palju ei suurenenud jäädes 13% juurde. Sotsiaalkindlustusmaksed moodustasid kõige suurema osa laekumisest ehk 38% väärtusega 3,3 miljardit eurot. Kokku laekus riigieelarvesse 8,6 miljardit eurot (Eesti Statistikaamet 2019).

Joonis 2. Maksude laekumine riigieelarvesse (tuhandetes eurodes) aastatel 2016-2018.

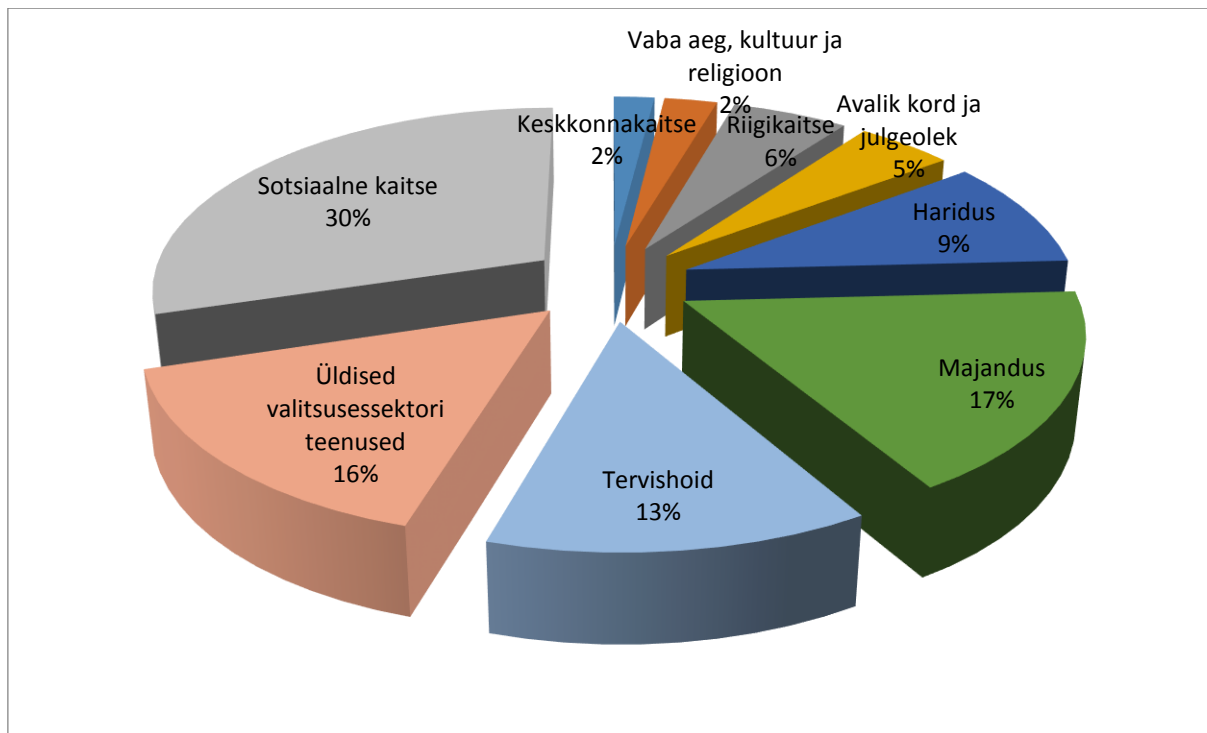
Allikas: Eesti Statistikaamet.

Jättes riigile maksud maksmata, ei oleks kodanikele enamkättesaadavad mitmed teenused.

Maksude eelarvest rahastatakse riigis alljärgnevaid teenuseid:

- koolid, lasteaiad ja ülikoolid (õppimine);
- haiglad ja tervisekindlustus (perearst);
- julgeolek ja turvalisus (Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Kaitseväge);
- ühistransport (bussid, trammid, trollid, rongid);
- maanteed ja tänavavalgustus, veevõrk;
- pensionid.

2018. aastal kulutati Eesti riigieelarvest kõige suurem osakaal (joonis 3) sotsiaalkaitsele 30%. Järgnesid majandusvaldkond (17%) ja üldised valitsussektori teenused (16%). Tervishoiule kulutati 13% kogukuludest ja haridusele 9%. Riigikaitsele panustati 6%, avaliku korda ja julgeolekuse 5% ning keskkonnakaitse sektorisse vaid 2% riigi eelarvest. Vaba aja, kultuuri ja religiooni edendamiseks panustati samuti vaid 2% (Rahandusministeerium 2018).

Joonis 3. Eesti Vabariigieelarve raha kasutamine 2018. aastal. Allikas: Eesti riigieelarve 2018.

Maksude tasumine või nende tasumata jätmine ei mõjuta isiku õiguseid avalike teenuste tarbimiseks. Kõik inimesed tarbivad ühiskonna hüvesid, aga kui makse enam ei makstaks, siis riigil ei jätkuks ka rahalisi vahendeid ja need hüved muutuksid elanikele kättesaamatuteks (Eesti Maksu- ja Tolliamet 2018). Eesti maksusüsteem on ettevõtjasõbralikkuselt maailmas 21. kohal, näitab PwC globaalne tarbijauuring ja Maailmapanga uuring Paying Taxes 2017 (World Bank Group 2017).

Creditinfo Eesti AS koostas maksehäireregistri ja Maksu- ja Tolliameti statistika põhjal 2018. aastal ettevõtete maksekäitumise analüüsi. Võlgasid oli üleval 6,8% aktiivsetel ettevõtetel ehk neid ettevõtteid oli kokku 5708. Aktiivsetest ettevõtetest oli võlgu iga 15. ettevõtte. Maksehäirete ja maksuvõlgade summa oli 2018. I poolaastal kokku 64,3 miljonit eurot. Koondvõlg pidevalt suureneb, kuid arvuliselt esineb järjest vähem võlgadega ettevõtteid. Näiteks Tartumaal oli 2018. aasta I poolaastal maksehäirega ettevõtteid 201 ehk 2,1% koguvahimist 9587 ettevõttest. Maksuvõlglaste osakaal Tartu maakonnas oli 5,6% ehk 533 ettevõtet. Väikeettevõtjatest oli maksehäiretega 4,8% ettevõtteid, võrreldes suureettevõtetega, mille näitaja oli 1,5% on see näitaja küllaltki kõrge. Väikeettevõtjaid oli

valimis kokku 6520. 2018. aasta I poolaastal oli neist maksuvõlaga 852 ehk 13,1% ettevõtet (Creditinfo Eesti AS 2018).

Eesti Maksu- ja Tolliameti andmetel on kokku kogumata jääva maksutulu osakaal langenud alates 2013. aastast. 2013. aastal oli kokku kogutud maksude osakaal alla 90% võimalikust maksutulust. 2016. aasta andmete põhjal tasusid maksumaksjad võimalikust maksutulust üle 95%. Maksukahju langus on tingitud Eesti ettevõtete käibe ning palkade kasvust, kuid lisaks on aidanud käibemaksukahjude tekkimisele piduri panna ka ameti poolt seatud erinevad kontrollimeetmed (Maksu- ja Tolliamet 2018).

3. UURIMUSTÖÖ TULEMUSED JA ANALÜÜS

3.1. Uurimustöö metoodika

Käesoleva magistritöö analüüsib Lõuna-Eesti väikeettevõtjate maksumoraali ja maksutahet. Töö kaardistab sealhulgas väikeettevõtjate hoiakuid ja uskumusi maksude maksmise, maksualaste riskide ja karistuste ning Eestis kehtiva maksusüsteemi osas. Autor seadis valimit koostades tingimuse, et intervjuueeritavad on tegutsenud vähemalt 3 aastat ja alluvad väikeettevõtjate kriteeriumitele. Ettevõtete nimed jäävad töös avalikustamata, et tagada vastajate anonüümsus. Töö raames viidi intervjuud läbi 3 kolmes erinevas valdkonnas tegutsevate ettevõtte juhtidega. Intervjuueerija on käesoleva magistritöö autor. Küsitlustöö viidi läbi ajavahemikus veebruar 2019 - märts 2019 ning tegu oli personaalintervjuudega. Keskmiseks intervjuu kestvuseks kujunes ca 2 tundi. Informatsiooni saamiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, kus vastaja käest küsiti erinevaid küsimusi ning info täpsustamiseks küsiti juurde lisaküsimusi. Poolstruktureeritud intervjuu põhiline argument on intervjuu vabas vormis läbiviimine – intervjuu korralduslik osa on reglementeeritud ning intervjuueeritaval on intervjuu käigus võimalik küsimusi muuta, lisaks on võimalik anda abistavaid küsimusi (Õunapuu 2014: 172). Hirsjärvi (2004: 192) peab samuti poolstruktureeritud intervjuu plussiks seda, et see võimaldab paindlikult ning ka vastavalt vajadusele suunata küsimusi andmete paremaks kogumiseks intervjuueeritavalt.

Intervjuud lindistati diktofoni, peale intervjuude läbiviimist need transkribeeriti. Kogutud info põhjal tehti sisuanalüüs ning seejärel tehti intervjuueeritavate vastustest järeldused ja kokkuvõtted. Kõik intervjuud toimusid privaatsetes ja intervjuueeritavatele mugavates tingimustes. Ettevõtte juhtidega tehti kokkuleppe, et saadud informatsioon on konfidentsiaalne ja ettevõtete nimesid magistritöös ei mainita.

Intervjuu küsimustiku koostamisel on arvestatud sellega, et töö eesmärk saaks saavutatud ning töös leitakse vastused püstitatud uurimisküsimustele. Intervjuu kava on pandud töö lisse 1 ning põhikavas toodud küsimustele lisandusid intervjuul mõned sobivad ning abistavad lisaküsimused. Intervjuu alguses tehti väike ülevaade intervjuus puudutavatest

teemadest ning juhatati vestlus sisse. Aruteludes käsitleti nelja peamist maksualast teemat: teadmised, hoiakud, normid ja käitumine.

Intervjuus osales kokku kolm väikeettevõtte omanikku, kelle tegevusvaldkonnad on erinevad. Kõigi vestluses osalenud ettevõtjate tegutsemiskohaks on Lõuna-Eesti. Valimis osalenud ettevõtjatest üks tegutseb ehitussektoris, teine ettevõtja tegutseb metsandussektoris ja kolmas ettevõtte on väiksem toiduainete tootja.

Ettevõtjate anonüümsuse tagamiseks on töö autor pannud intervjuus osalenud ettevõtjatele külge tähised. Konfidentsiaalsuse tagamiseks ei avaldata intervjuueeritavate pärisnimesid ega ka nende ettevõtete ärinimesid. Allolevas tabelis 2 on esitatud intervjuus osalenud ettevõtjate iseloomustus. Ettevõtja A on 34 aastat vana meesterahvas, kes tegutseb alates 2013. aastast ehitussektoris. Ettevõtja B tegutseb alates 2013. aastast metsandusvaldkonnas ja on 33-aastane meessoost ettevõtja. Kolmas intervjuueeritav on ettevõtja C ja tema on 42-aastane naisterahvas, kes tegutseb 2009. aastast väiketootjana toiduainete tööstuses.

Tabel 2. Intervjuueeritavate iseloomustus

Intervjuueeritava pseudonüüm	Intervjuueeritava vanus	Ettevõtlusega alustamise aeg	Tegevusvaldkond
Ettevõtja A	34	2013	ehitussektor
Ettevõtja B	33	2013	metsandus
Ettevõtja C	42	2009	toiduainete tööstus

Ülalolevast tabelist nähtuvalt saab väita, et intervjuueeritud ettevõtjatel on 6-10 aastased kogemused ettevõtluse valdkonnas ning nende antud vastused tuginevad pikaajasel kogemusel tegutsedes ettevõtjatena.

Intervjuude analüüsimiseks kasutati induktiivse sisuanalüüsi meetodit. Induktiivse sisuanalüüsi olemuseks on sarnaste vastuste, mustrite, tõekspidamiste ja arusaamade avastamine (Patton 2003: 110). Sellise sisuanalüüsi abil saab leida intervjuudes sageli esinevad mõisted ning selgitatakse välja ettevõtjate nägemus, mis aitab täita magistritöö eesmärki. Sarnaste mustrite ning teemade leidmiseks tuleb teksti lugeda mitmeid kordi

sõna-sõnalt ning see on osa kodeerimise protsessist, millele lisandub korduv teksti ülelugemine ning läbitöötamine.

Intervjuude tulemuste analüüsimisel mängib olulist rolli interpreteerimine. Interpreteerimisprotsess kujunes küllaltki keeruliseks, kuna paljud vastused olid hajutatud mitme erineva küsimuse vastuse peale, mis tegi mõistmise raskeks. Analüüsis on valikuliselt esitletud intervjuudes osalenute arvamusi, selgitusi ja põhjendusi.

3.2. Intervjuude tulemused

3.2.1. Ettevõtjate maksualased teadmised

Maksualaste teadmiste olemasolu ettevõtjate seas on oluline, et mõistetak mis on maksude tasumise eesmärk ja mida riik maksudest kogutud raha eest teeb. Lisaks annavad need teadmised võimaluse ettevõtjatel vältida ebakorrektset maksekäitumist.

a) Ettevõtjate teadmised Eesti maksusüsteemi kohta.

Ettevõtja A – „*Peaaegu Eesti maksusüsteemi suhteliselt normaalseks. Tean, kuidas makse maksta ja kui palju ja mille pealt peab neid tasuma. Eesti maksusüsteem on suhteliselt arusaadav, kuigi alati annaks seda teha lihtsamaks. Mida keerulisem maksusüsteem on seda keerulisemaks muutub ka selle administreerimine.*”

Ettevõtja B – „*Riigis kehtiv maksusüsteem ei ole mulle mõistetav, sest maksukoormus on liiga suur. Kui soovid ettevõtjana ellu jääda, siis tuleb ikka kusagilt oma kulusid optimeerida. Sina võid teada, et riigile on vaja makse maksta, aga töötajatel on madal haridustase ja nemad ei tea maksusüsteemist suurt midagi ja seda kuhu nende palk täpselt läheb. Ettevõtjatel on suur sotsiaalmaksukoormus, see ei võimalda olemasolevatel töötajatel tõsta palkasid ega luua ka uusi töökohti.*”

Ettevõtja C – „*Arvan, et ettevõtja peab väga hästi olema teadlik riigis kehtivast maksusüsteemist ja üldjoontes on ka. Meie maksusüsteem on pigem lihtne ja stabiilne. Maksude maksmine tagab riigi toimimise ja võimaldab igale inimesele sotsiaalseid*

garantiisid. Riik üritab järjest lihtsamaks muuta ka väiksemate ettevõtjate elu (vähem aruandlust, hea koostöö Maksu- ja Tolliametiga, e-riik jne.)”

Intervjuud näitasid vastakaid arvamusi maksusüsteemi lihtsuse kohta. Kaks intervjuueeritavat rõhutasid süsteemi arusaadavust, üks aga, et see pole mõistetav, kuid kirjeldas põhilise probleemina maksukoormust.

b) Ettevõtjate teadmised, mida saab riigilt maksude maksmise eest.

Ettevõtja A – *„Kaudselt saame kõiki avaliku sektori teenuseid selle raha eest kasutada, olgu need siis tasulised või tasuta. Enamik avaliku sektori teenuseid peaks olema justkui mootorid ettevõttele aga tihtipeale nii see ei ole. Üldjuhul on riigi pakutavad teenused tihtipeale tasulised, olgu need siis otsesed või kaudsed. Otseselt ettevõtte ja ettevõtte omanik ei saa maksude maksmise eest üldjuhul midagi peale planeeritud elu- ja ärikeskkonna kus oma ettevõtet arendada. Küll saab aga töötaja kes maksab erinevaid makse: tulu-, sotsiaal- ja käibemaksu. Töötajale ja tema ülalpeetavatele on ette nähtud haridus, ravikindlustus ja muud elukeskkonda toetavad asutused. Aga jah kui rääkida ettevõtjatest, siis ettevõtja peab üldjuhul ise hakkama saama – see on lihtsalt turumajandus.”*

Ettevõtja B – *„Maksude eest saame riigilt tasuta hariduse, terviseteenuseid, ühistranspordi, pensioni jne. Makse kasutatakse selleks, et pidada üleval ka tohutul hulgal riigitöötajaid. Avalikus sektoris on väga ebaefektiivne töö. Maksumaksjaid ei tohiks maksudega üle koormata, sest kui isikud ei taju maksukoormust õiglasena, hakkavad nad kasutama seaduslikke ja ebaseaduslikke meetodeid selle vähendamiseks.”*

Ettevõtja C – *„Enamik meist ju maksab ausalt maksud ära, sest makse maksta on normaalne ja väärikas. Riik tagab maksuraha eest selle, et suudab omalt poolt tagada vajalike teenuste olemasolu meie elanikele. Näiteks hoiab riik maanteed korras, pakub haridust, tasuta arstiabi, pensioni ja tagab turvalisuse riigis. Pigem on maksumäära suurusest olulisem see, milline on riigis pakutavate teenuste kvaliteet.”*

Intervjuueeritavad ettevõtjad on väga hästi kursis, mis hüved tagab riik maksuraha eest. Ettevõtjate ootused riigile on, et pakutaks kvaliteetseid teenuseid. Tänu ausatele maksumaksjatele on meil Eestis haiglad, koolid, maanteed, pension ja turvaline elu. Üks intervjuueeritav toob välja ka riigi poolt liiga suure ülalpeetavate ametnike arvu.

c) Ettevõtjate teadmised riigis kehtivatest maksumääradest ja maksude tasumisest.

Ettevõtja A – „Maksude määrad on selged ja nende tasumine ettevõtja jaoks tehtud küllalt mugavaks ja lihtsaks – meie arenenud e-riik on selle võimaluse loonud. Aga see peabki nii olema kuna riik, kui maksu saaja peab maksumaksjale asja tegema võimalikult lihtsaks, sest kes tahaks aega kulutada keerulisele maksusüsteemile.”

Ettevõtja B – „Maksude põhitõdesid hakatakse meile juba maast madalast õpetama. Lasteaedades ja koolides viiakse läbi teavituskampaaniaid ja jagatakse infovoldikuid, maksudega seoses koostatakse erinevaid interaktiivseid mängu, et lapsed mõistaksid paremini, miks maksud on vajalikud, kes peavad neid maksma ja miks ja kellele makse tasutakse. Meil on Eestis palju ka õpilasfirmasid, ka nemad peavad juba ennast kurssi viima riigis kehtestatud maksumääradega ja ettevõtlustulu maksustamise kohta. Maksuteadlikkust tuleb hakata juba maast-madalast õpetama.”

Ettevõtja C – „Meil on väga hästi arenenud e-riik. Kõik on väga lihtsaks tehtud ettevõtjatele. See info on hästi kättesaadav millal tuleb deklaratsioonid esitada ja kui palju tuleb makse maksta. Riik on päris palju arenenud sellel teemal ja kohe, kui midagi unustad või jätab tegemata, saadetakse selle kohta meeldetuletus. Maksu- ja Tolliamet on ka hästi abivalmis olnud, meie ettevõttes tekkinud küsimustele vastamises. Lihtsalt helistad infoliinile ja saad kiire vastuse.”

Ettevõtjad kiidavad Eesti e-riiki ja lihtsaid ja mugavaid teenuseid. Üks ettevõtja toob välja ka selle, et maksualaseid teadmisi tuleb riigi kodanikele hakata õpetama juba varases eas, et kasvatada üles maksuteadlik põlvkond.

Kokkuvõtteks hindavad ettevõtjad oma teadmisi Eesti maksusüsteemist pigem heaks, teatakse kuhu ja kui palju makse peab riigile tasuma. Töötajate teadlikkusega nii rahul ei olda, see sõltub juba töötajate taustast ja vanusest. Ollakse rahul Eestis kehtiva maksukeskkonnaga ja tuuakse välja selle lihtsust, nii et maksude vältimine on vähem atraktiivsem. Murekohana tõi üks ettevõtja välja kõrge maksukoormuse riigis.

Ettevõtjad on väga hästi teadlikud, mida saab riigilt tasutud maksude eest. Maksudega elavdatakse riigis majanduskasvu. Maksuraha tagab riigis toimiva teedevõrgu, tänavavalgustuse, politsei, kiirabi, tuletõrje ning veel palju muid teenuseid. Maksude tasumise tulemusena makstakse riigis pensione, lastetoetusi ja peetakse üleval koole,

lasteaedasiid jne. Kodanikena ja ettevõtjatena makstakse riigile makse ja ootus on riigile see, et selle rahasumma eest pakutakse meile lubatud teenuseid nii kvaliteetselt kui võimalik.

Intervjueeritavate arvamusel on maksude tasumine ettevõtjatele läbi e-riigi väga lihtsaks tehtud. Kõik deklaratsioonid saab esitada läbi e-maksuameti ja maksmine käib lihtsalt pangalingi kaudu. Ettevõtjad, kes on aastaid juba turul tegutsenud omavad vajalikke teadmisi kõikide maksumäärade kohta ja märgivad, et ka alustavatele ettevõtjatele on maksualased teadmised võrdlemisi lihtsalt omastatavad.

Väikeettevõtjate maksualased teadmised on väga head, sest ettevõtjad mõistavad maksude tasumise vajadust ja saavad aru, kuidas maksud aitavad riigil toimida ja tagada kodanikele teenuste parem ja kvaliteetne kättesaadavus.

3.2.2. Ettevõtjate hoiakud maksude maksmisse ja maksudest kõrvalehoidumisse

Hoiakud annavad ülevaate ettevõtjate suhtumise maksude maksmisse ja maksudest kõrvalehoidumisse. Normid annavad selguse üldise maksukäitumise osas e. kuidas käituvad maksude maksmise osas teised ettevõtjad, sõbrad, lähedased jne. Maksude maksmine peaks olema ühiskondlik norm.

a) Kas Teie tutvusringkonnas tasuvad kõik riigile ausalt makse?

Ettevõtja A – *„Ilma maksupettusteta ei saa äri teha, eelkõige puudutab see allhankijaid ehitussektoris. Riigihangetel valitakse alampakkujaid soodustades alltöövõtjates mitte ausalt maksude tasumist. Olen tundnud konkurentide eelist, mille on nad saavutanud ümbrikupalkade arvelt. Peamine sularaha liigubki rohkem ehitussektoris ja tootlustuses ning majutuses. Pigem on maksude tasumata jätmise probleemiks ühe mehe ettevõtetes. Ümbrikupalkade maksmine ei lõppe ennem riigis, kui palgasaajad lõpetavad ise selle vastuvõtmise.“*

Ettevõtja B – *„Ei maksa. Kuna tutvusringkond on küllalt lai ja inimesed tegutsevad väga erinevates valdkondades. Paljud on neist on väiksemad ettevõtjad, kelle toime tulemine sõltub paljugi nende oskustest hakkama saada ettevõtjatena. Palju tuleb ise ära teha ja normeerida, sealt kus võimalik, see tähendab ka maksudega optimeerimist. Seega on*

kindlasti ebaausaid ettevõtjaid, kes jätaavad maksud riigile tasumata. Konkurents on turul tihe ja töötajate palgasoo on pidevalt suurenev. Töötajad tahavad suuremat palka, mis tähendab ettevõtjale rohkem maksukulu. Klient aga ei ole nõus kõrgemat hinda maksuma.”

Ettevõtja C – *„Enamik tuttavaid töötab riigisektorites või me lihtsalt ei ole arutanud mustalt raha maksmist. Ma isiklikult ei tunne kedagi, kes võtaks töö eest tasu ja ei maksa sellelt riigile makse. Aga läbi kellegi olen ikka kuulnud, et selliseid juhtumeid on esinenud.”*

Kaks ettevõtjat kolmest tunnistasid intervjuude käigus, et nad isiklikult tunnevad ebaausaid maksumaksjaid, kes ei tasu ausalt riigile makse. Kõige probleemsemaks valdkonnaks on ehitusvaldkond ja pigem toimub maksudest kõrvale hoidumine väikestes ettevõtetes (1-2 töötajaga).

b) Milline on Teie hoiak Teiste ettevõtjate suhtes. Kas teised ettevõtjad maksavad ausalt makse?

Ettevõtja A – *„Ikka tean tutvusringkonnas, kellele makstakse töötasu osaliselt või täielikult ümbrikus. Varjatud töötasu maksmine on ülekohtune teiste ausate ettevõtjate suhtes. Töötajale kellele makstakse mustalt, lobiseb ise kõige rohkem välja. Täna on tulnud meile tööle töötajad, kes räägivad konkreetsetest ettevõtetest, kus ei deklareeritud kogu töötasu ausalt ära. Kuid on nii, et enamik ettevõtetes, kus toimub ümbrikupalga maksmine, ei tee seda sellepärast, et rikkaks saada, vaid seepärast et kuidagi elus püsida.”*

Ettevõtja B – *„Enamus vast maksavad ikka ausalt maksud ära. Firmade keskmine palk tuleks avalikuks teha, et oleks näha, kus ettevõtetes on palgad madalamad. Ja sealt saab edasi uurida ebaloogilisi palganäitajaid.”*

Ettevõtja C – *„Ettevõtjate kõige suurem kulu on tööjõumaksud. Maksusüsteem peab olema võimalikult ettevõtjasõbralik. Loodan, et enamik ettevõtjaid on ikkagi ausad. Väikesele riigile on ülioluline, et võimalikult paljud annaksid riigi ülalpidamiseks oma ausa panuse. Suundumustel on kalduvus võimenduda - mida rohkem ettevõtjaid tegutseb ausalt, seda rohkemad tunnevad ka teised, et tahaksid ausalt tegutseda.”*

Ettevõtjate ootus on, et kõik ettevõtjad maksaksid ausalt maksud riigile ära, et tagada ettevõtjatele võrdne konkurents turul. Rõhutati seda, et mida rohkem on riigis ausaid ettevõtjaid, seda rohkem tekib ka teistel soov turul ausalt tegutseda.

c) Kas Teie ettevõtjana maksate kõik maksud ausalt ära?

Ettevõtja A – „Kõikidel ettevõtetel peaksid olema võrdsed võimalused ettevõtlusega tegeleda. Ma ei poolda ebaausaid võtteid ja pole jätnud kunagi riigile makse maksmata.”

Ettevõtja B – „Saad olla aus ettevõtte, kui leiad oma turuniši. Ettevõtte juhina on sul suur vastutus oma töötajate ees – tagada neile töö ning maksta palka. Ei ole mingi nauding maksta ümbrikupalka. Hingerahu on ka palju väärt. Sahkerdamine ja varjamine võtaks liiga palju energiat.”

Ettevõtja C – „Lihtsam on maksud ametlikult ja korralikult ära maksta. Ausalt saab ka väikeettevõtja äri ajada, ei ole kerge, kuid on võimalik.”

Kõik intervjueeritud ettevõtjad maksavad alati riigile ausalt kõik maksud ära. Nende seisukoht oli, et lihtsam ja parem on maksud alati õigeaegselt ja korrektselt tasuda. Ettevõtjad on seisukohal, et kui midagi jääb korrektselt või õigeaegselt tegemata, siis võtab Maksu- ja Tolliamet koheselt nendega ühendust.

d) Kuidas suhtute Maksu- ja Tolliameti töösse?

Ettevõtja A – „Mida väiksem on tõenäosus kontrolli sattuda ja mida väiksemad on karistused, seda väiksem on väline motivatsioon makse maksta ja seda enam peab riik lootma isikute sisemise motivatsiooni olemasolule.”

Ettevõtja B – „Olen kokku puutunud paar korda maksuhalduriga. Maksuaudiitor valdas teemat ja oli viisakas. Lisaks andis nõu olukorra lahendamiseks.”

Ettevõtja C – „Siiani maksuametiga kokkupuuted on olnud pigem positiivsed, oleme alati lahendanud probleemid mõistvalt ja kiirelt. Meile oli meeldivaks üllatuseks see, kui palju Maksu- ja Tolliamet ettevõtjale abiks on.”

Maksu- ja Tolliameti tööd intervjueeritavad kiidavad. Pigem ollakse ameti tööga rahul ja julgetakse nende poole pöörduda.

e) Kas maksude maksmine on ettevõtjate kohustus?

Ettevõtja A – „Kindlasti on see kodanike ja ettevõtjate kohustus, sest ilma maksusüsteemita riik ei saaks eksisteerida ega funktsioneerida. Omaette küsimus on kuidas seda raha kasutatakse!”

Ettevõtja B – „Ikka. Oluline on, et kõik maksaksid ausalt oma maksud ära. Kõik ettevõtted peaksid olema võrdses või ühesuguses situatsioonis. Musta raha maksmist jääb ikka järjest vähemaks, asi läheb rohkem seaduslikumaks.”

Ettevõtja C – „Makse tuleb maksta, sest inimene tahab või vajab riigilt vastuteeneid (arstiabi, haridust, õiguskaitset jne).”

Kõigil intervjuueeritavatel on ühtne arusaam, et maksude maksmine on ettevõtjate kohustus ja see tagab neile riigi poolt pakutavaid hüvesid.

- f) Kas tunneksin ennast halvasti, kui jätaaksin riigile maksud maksmata või maksaksin osaliselt?

Ettevõtja A – „Suured ettevõtted saavad endale lubada olla ausad, väiksematel ettevõtetel on raske. Ehitussektoris opereeritakse pigem netopalgas, töötajaid ei huvita, kas ja kui palju tööandja peab makse maksuma. Ehitussektoris liigub ka palju sularaha. Peatöövõtjad ostavad sisse töö alla omahinna ja lasevad alltöövõtjatel odavalt töö ära teha ja nende töötajate pealt juba täies ulatuses makse ei tasuta. Isegi, kui on olnud raskem periood ettevõttes, siis ma pole kunagi jätnud riigile makse maksmata.”

Ettevõtja B – „Tahtega pole siin midagi pistmist, ikka kohustus. Kohustusi tuleb täita ju riigi ees. Eks ikka saab makstud maksude eest riigilt vastutasuks erinevaid teenuseid. Maksud on riigile vajalikud, aga väiksematele ettevõtjatele kahjulikud.”

Ettevõtja C – „Tunneksin end halvasti, kui jätaaksin maksud maksmata. Maksude maksmine on ikka kõigi kodanike kohustus.”

Ettevõtjate ühine seisukoht oli, et maksude tasumine on kohustus ja nad tunneksid ennast halvasti, kui jätaaksid riigile maksud maksmata. Väikeettevõtjatel võib-olla teinekord raskemaid perioode, et konkurentsist püsida, kuid ausat ettevõtlust peetakse oluliseks.

Vastustest selgub, et maksumoraal on ettevõtjate seas suhteliselt hea. Enamik inimesi ja ettevõtjaid deklareerib ja maksab maksud korrektselt ja õigeaegselt ära. Kahjuks tunnevad

ettevõtjad ka ebaausaid kodanikke ja ettevõtteid, kes ei tasu ja ei deklareeri makse riigile ausalt ära. Ettevõtjad loodavad, et inimeste sees on olemas järjest suurenev kohusetunne ausalt makse tasuda. Intervjuudes toodi välja ka teadmine, et ettevõtjate seas on olemas kartus Maksu- ja Tolliameti poolt ebaausate võtete kasutamisel kontrolli sattuda. Maksu- ja Tolliameti tööd väikeettevõtjad kiidavad ja toodi välja ainult positiivsed kogemusi. Ettevõtjate hoiak on see, et maksudest hoidumine ei tasu ennast ära.

3.2.3. Ettevõtjate maksukäitumine

Maksumaksja vaba tahe makse maksta peaks peegelduma ka tema käitumisest. Maksumaksja peab järgima ja kinni pidama maksuseadustest. Käitumise taju peaks näitama, kas inimesed tajuvad, et neil on piisav kontroll oma käitumise üle. Kodanike käitumine näitab, kui lihtne või keeruline on olla maksukuulekas või hoopis maksudest kõrvalehoiduja.

a) Kas maksude tasumist on lihtne vältida?

Ettevõtja A – „Siin saab rääkida kahest erinevast suunast: ettevõtte – eraisik ja ettevõtte – ettevõtte. Ettevõtte ja eraisiku vahel on maksude vältimine võimalik ja lihtne. Ettevõtte ja ettevõtte vahel on maksude vältimine oluliselt keerulisem ja nõuab juba teadmisi nn. ”skeemitamisest” aga seni kuni on head ajad ja mõistlikud maksumäärad siis esineb seda vähem.”

Ettevõtja B – „Inimestel on erinevaid eneseteostuse vorme ning need sõltuvad haridustasemest. Kellel viimast napib, neile on maksude mittevältimine kõige lihtsam ja kiirem viis elu nautimiseks. Eks ikka proovitakse erinevaid pettusi teha, aga varem või hiljem jäädakse ikka vahele. Ausate ettevõtete teenused osutuvad paratamatult kallimaks, kui mitteausatel ja kaotajaks jäävad ausamad ja riik. Normaalne majandus tõrjutakse välja musta turu poolt, kus makse ausalt ei maksta.”

Ettevõtja C – „Maksude planeerimine on eduka ettevõtte puhul üks olulisemaid aluseid. Pigem ollakse korrektsed ja maksukuulekad ettevõtjad. Maksudega optimeerimist ei saa iseenesest pidada maksudest kõrvalehoidmiseks. Selle tegevus on lubatud, kui see jääb

seadusega lubatud raamidesse. Maksude vältija tegevuste tagajärg võib olla seaduse rikkumine, kuid ei pruugi.”

Intervjuudest selgus, et maksude tasumist väldivad pigem need, kellel on kehvemad teadmised maksundusest või madalam haridustase. Maksude korrektne maksmine on eduka ettevõtte puhul üks olulisemaid näitajaid.

b) Maksan kõik maksud alati õigeaegselt ja korrektselt ära?

Ettevõtja A – *„Mina kui ettevõtja maksan kõikide deklareeritud tulude pealt maksu, kuna minu eesmärk ei ole olla kellegi võlglane, vaid tegeleda ettevõtlusega. Ausa ettevõtja taust peaks olema üldjuhul puhas nii minevikus kui tulevikus. Iseasi, kas ja kuidas annab see ettevõttele turul eelise, tihtipeale mitte. Kuna tegelikult saab ka makse korralikult tasumata edasi tegutseda ja majanduses osaleda.”*

Ettevõtja B – *„Ei tohi karta suuri kulusid, tuleb karta väikseid tulusid. Õiglane oleks see, et need, kes vähem teenivad, maksavad ka vähem tulumaksu. Aga miks need, kes teenivad palju, maksavad sissetuleku kasvades ikkagi vähem kui keskklass. Riigis võiks olla kehtestatud lihtsustatud maksustamine teatud valdkondades ja teatud piirini. Madalamad määrad tooksid ausaid maksumaksjaid juurde. Oleksin nõus maksma rohkem makse, kui ma oleks kindel, et raha kasutatakse riigis õigesti ja olulistel eesmärkidel. Kuid ütleme nii, et maksude tasumist on raske vältida.”*

Ettevõtja C – *„Aus maksude maksmine nii töötaja, kui ka ettevõtja vaates peaksid olema selged konkurentsieelised kahtlase maksukultuuriga ettevõtjate seas. Kui ettevõtja on aus, siis ei ole vaja midagi karta ja saab õhtul rahuliku südamega magama minna.”*

c) Kuidas hindate oma maksumoraali 1-10 punkti skaalal?

Ettevõtja A – *„Minu maksumoraal jääb 10 pallises skaalas sinna lõpupoole 7-9 vahele.”*

Ettevõtja B – *„Võin julgelt öelda, et minu maksumoraal on kindlasti üle 8 punkti, seda näitab ka minu ettevõtte hea maksukäitumine.”*

Ettevõtja C – *„Pean ennast eeskujulikuks ettevõtjaks, seega võiks anda hindeks 10 palli, aga alati peab olema ka arenguruumi, seega hindan maksumoraali hindega 9.*

Kõik ettevõtjad hindasid oma maksumoraali 10 palli skaalal üle kaheksa punkti. See näitab seda, et neil on kõrge motivatsioon makse maksta.

Intervjuudest jäi kõlama seisukoht, et maksude tasumise motivatsioon peab tulema kodaniku enda sisemisest motivatsioonist ehk inimese kohusetundest käituda ausalt. Ettevõtjad on seisukohal, et maksude tasumine on lihtsam mittetasumisest. Maksude vältimisega käib kaasas ka tajutav oht vahele jääda. Ettevõtjad tasuvad kõik maksud ausalt ära. Üks ettevõtja tõi välja selle, et riigis võiks olla lihtsustatud maksustamine, sest see tooks meile ausaid maksumaksjaid juurde.

3.3. Intervjuude järeldused

Maksumaksja, seega ka ettevõtja maksumoraali mõjutavad teda ümbritsevad inimesed ning kuulumine ühiskonda kui tervikusse. Ettevõtete strateegiliste otsuste langetamisel ja eesmärkide saavutamisel on väga olulisel kohal ka teadlikkus maksudest. Intervjueeritavad ettevõtjad hindavad oma teadmisi Eesti maksusüsteemist heaks. Väikeettevõtjate teadmisi maksusüsteemist ja riigi poolt vastu saadavatest hüvedest saab hinnata kõrgeteks, sest see kõik peegeldub ka ettevõtjate korrektsetes maksekäitumises.

Kodanikud maksavad ausalt makse seni kuni nad usuvad, et see on ühiskonna norm. Intervjueeritud ettevõtjate käitumised ja hoiakud olid suhteliselt sarnased. Väikeettevõtjad on pigem ausad ühiskonna liikmed, käitutakse vastavalt ühiskonna ootustele ja normidele. Mida parem on ühiskonna hoiak maksude tasumisse, seda suurem on ettevõtjate maksumoraal.

Intervjueeritavate sõnul maksavad nemad ise alati ausalt ja õigeaegselt maksud ära. Kaks vastanud ettevõtjad tunnistasid, et nende tutvusringkonnas on inimesi, kes makse ausalt ei deklareeri. Pigem ettevõtjad usuvad, et maksude tasumine on sotsiaalne norm, seetõttu on ka nende enda maksumoraal kõrgem. Madalat maksukuulekuse taset võivad põhjustada inimeste vähesed teadmised maksundusest. Madalama sissetulekuga inimestel on valmidus makse maksta väiksem, kui haritud ja kõrgema sissetulekuga inimestel. Autori arvates võiks maksumoraali kujunemist hakata mõjutama juba koolides, sidudes maksundusalased teemad kooli aineprogrammidesse. Maksundust käsitlev õppe- ja teadustöö koolides

kujundaks riigi kodanike arusaamasid maksude tasumise tähtsusest. Oluline on teha noorte jaoks asi põnevaks, et nendes huvi äratada. Lapsed on riigi tulevik ja paljudest nendest sirguvad ka tulevased ettevõtjad. Seega riik peaks kindlasti keskenduma rohkem noorte harimisele ja suurendama nende teadlikkust maksudest. Maksutahet tuleb suurendada, et mõistetakse maksude maksmise olulisust ja kõik tahaksid seda teha. Üksikisiku arusaam, et ta saab tasutud maksude eest avalikke hüvesid, suurendab valmisolekut makse maksta.

Intervjuude baasil saab välja tuua, et ettevõtjate hoiakud maksude tasumise osas on head. Kodanike hoiakud mõjutavad tahet makse maksta ja seeläbi ka vabatahtlikku maksulaekumist. Maksumaksjat mõjutab ka teiste maksumaksjate käitumine. Kui maksumaksjad mõistavad, et maksude maksmine on normaalne, siis on ka ühiskonna suundumus see, et tõuseb üldine maksumoraal. Hea on näha, et ettevõtte juhid leiavad, et neil on moraalne kohustus kõik maksud korrektselt riigile ära tasuda. Arvatakse, et enamik inimesi pigem deklareerivad ja maksavad oma maksud korrektselt ära. Küsides, kuidas hindavad intervjuueeritavad oma maksude tasumise valmidust, hindasid ettevõtjad oma maksumoraali 10 palli skaalal üle kaheksa punkti. See näitab seda, et neil on kõrge motivatsioon makse maksta. Ollakse seisukohal, et maksude tasumist on pigem raske vältida. Maksudest kõrvalehoidumine on keerukas, tülikas ja kallis. Riskitajul on maksukuulekuse tagamisel oluline roll, sest peab olema arusaam, et väärale käitumisele järgnevad karistused. Sooviga makse vältida käib kaasas ka oht vahele jääda. Ettevõtjate seisukohalt on ebaaus käitumine kulukas ja maksude vältimine ja seaduse rikkumine ei tasu ennast ära, kuid kaks ettevõtjat tunnistasid, et nende tutvusringkonnas on inimesi, kes makse ausalt riigile siiski ei deklareeri. Ettevõtjate maksukäitumine näitab, et nemad deklareerivad ja tasuvad kõik maksud ausalt ära. Seetõttu on ka nende enda maksumoraal kõrgem.

Hea maksusüsteemi üldpõhimõtted peaksid olema majanduslik efektiivsus ja maksukoormuse õiglane jaotamine. Maksusüsteem peaks olema läbipaistev ja mõistetav. Kaks intervjuueeritavat tõid välja, et riigi maksusüsteem on arusaadav ja kolmas ettevõtja viitas sellele, et maksusüsteem on mõistetav, kuid ei toimu maksukoormuse õiglast jaotumist. Mida kõrgem on maksukoormus riigis ja mida keerulisem on maksusüsteem, seda rohkem on ka varimajandust riigis. Riigi maksusüsteem peaks senisest enam soodustama uute töökohtade loomist ning rohkem alles tegevust alustavaid ettevõtjaid.

Intervjueeritavad saavad aru maksude sotsiaalsest mõõtest ning näevad maksude osas diferentseerimist vastavalt sissetulekule. Aristotelese teooria kohaselt kõrgema sissetulekuga inimesed peaksid riigile maksma rohkem makse, kui madala sissetulekuga inimesed. Ka intervjuudel jäi kõlama ettevõtjate arvamus, et vähem teenivaid inimesi tuleb maksustada teisti, kui rohkem teenivaid inimesi. Autori arvamusel on elukeskkond ja majandus pidevas muutumises ja kogu maksusüsteem peab olema samuti ajas muutuv. Eestis tuleks muuta süsteem õiglasemaks, et sõltumata tulude suurusest maksaksid vähem ja rohkem teenivad inimesed samas suurusjärgus tulu- ja tarbimismakse. Hetkel maksavad need inimesed suurema protsendi oma tuludest, kellel kõik teenitu kulub tarbimisele. Kahjuks ei kehti ka Eesti riigis varamaks ehk ei maksustata rikkaks olemist. Piirvajaduse teooria toob välja selle, et keskmisest rohkem teenivad inimesi ei puuduta maksude tasumine nii teravalt, kui vähem teenivaid inimesi. Töö autori seisukoht ühtib ühe intervjueeritava ettevõtja arvamusega, et riik peaks maksude abil jaotama ühiskonna rikkuse ümber ja tagama kõikidele kodanikele inimväärse elustandardi. Autori seisukohast peaks maksukoormus Eesti riigis olema väiksem. Riigile laekuvat raha peaks kokkuhoidlikumalt kasutama. Ka väikeettevõtja arvamus oli, et riigiametnike arv on liialt suur. Üldsus peaks senisest rohkem kontrollima hakkama riigi ja kohalike omavalitsuste tegevust maksurahade kasutamisel.

Kiidetakse riigis kehtivat maksukeskkonda, mis on suhteliselt lihtne ja muudab maksude vältimise vähem atraktiivseks. Kõik inimesed ei suuda ise end üleval pidada ja selleks on vaja hästi toimivat riiki. Selle tagamiseks on vaja ka hästi toimivat ettevõtlust – seadusi ja maksumäärasid, mis toetaksid ettevõtjaid, kes tahavad panustada riigi toimimisse. Töö autori seisukohast on oluline vähendada ettevõtjate ja riigi vahelisel suhtlemisel bürokraatiat ja asjatut halduskoormust.

Riigis kogub maksud kokku Maksu- ja Tolliamet, seetõttu oli oluline uurida millised on ettevõtjate kokkupuuted ameti tööga. Küsimusele, kuidas suhtute Maksu- ja Tolliameti töösse, olid vastused väga ühesed. Öeldi, et kogemused on olnud positiivsed. Maksuhalduritel on väga oluline osa ettevõtjate hoiakute kujundamisel. Kui maksuhalduri ja maksumaksja vahel on head suhted on ka maksumoraal parem, pigem nähti et amet on koostööpartner, et ettevõtjate maksuasjad oleks korras. Töö autori seisukohast võiks siiski Maksuameti roll ettevõtjate toetamisel olla suurem. Maksu- ja Tolliamet peaks ettevõtjatega tegema rohkem koostööd, maksusüsteemi annaks teha veel lihtsamaks, veel

motiveerivamaks. Kui maksusüsteem on keerukas, siis on ka selle administreerimine palju keerukam. Seega, mida rohkem inimesed riiki ja Maksu- ja Tolliametit usaldavad, seda kõrgem on ka ettevõtjate maksumoraal. Kui maksuhalduri ja maksumaksjate vahel on head suhted on ka maksumoraal kõrgem. Kuna kõikidel intervjuueeritavatel ettevõtjatel on olnud varsemalt head kokkupuuted Maksu- ja Tolliametiga, siis see põhjendab ka nende suhteliselt kõrget moraali. Mida rohkem riiki usaldatakse, seda kõrgem on moraal. Ühiskond näitab oma suhtumist Eesti riigi poliitikasse eelkõige läbi maksude tasumise, kas austatakse riiki ja aktsepteeritakse riigis kehtivaid seadusi ja õigusnorme. Eesti riik on küllaltki ettevõtjasõbralik, kuid kindlasti saaks meid muuta veelgi ettevõtja sõbralikumaks, kui panustaksime rohkem kõigi kodanike haridusse ja oskustesse.

Maksumoraali tõstmiseks riigis saab maksumaksjaid julgustada käituda maksude maksmisel eetilisemalt. Tuleb kasutada käitumisökoonoomika teadmisi, et suunata maksumaksjaid tegema õigel ajal õiget asja. Kasutada erinevaid teavitus- ja harimiskampaaniaid, et selgitada maksude tasumise vajalikust. Maksu- ja Tolliameti jätkuv ja parem koostöö ettevõtetega, et parandada maksukuulekust. Kui riigiametnikud teevad oma tööd pühendunult ning suudavad inimesi motiveerida vabatahtlikult makse tasuma, siis see suurendab ka riigis maksukuulekust. Vabatahtliku maksukuulekuse korral maksab maksumaksja makse vabatahtlikult ning sellel on oluliselt parem mõju, kui sunnitud maksukuulekuse korral. Väikeettevõtjate seas on maksukuulekus heal tasemel, täidetakse riigi maksuseadusi ja muid maksu- ja tollialaseid ettekirjutusi. Riik peaks suurendama kõikide kodanike arusaama, et maksudest hoidumine on ühiskonnas taunitav käitumisviis. See suurendaks inimeste tahet korrektselt käituda. Kõrge maksukuulekusega riigis valitseb ettevõtjate tahe ja soov maksud ausalt ära maksta ning panustada riigi pakutavate hüvede toimimisse.

Lõuna-Eesti väikeettevõtjate intervjuude põhjal saab lugeda väikeettevõtjate maksumoraali suhteliselt kõrgeks. Kahjuks jääb riigil igal aastal osa maksutulu saamata ja see omakorda takistab ausat konkurentsi ning vähendab riigi tulusid, seetõttu parema nägemuse saamiseks tuleks läbi viia Eestis tegutsevate ettevõtjate seas põhjalikum maksumoraali uuring.

KOKKUVÕTE

Maksude maksmine on riigi ja tema kodanike valitud ühiskondlik kokkulepe, mis tagab riigi funktsioneerimise ja võimaldab igale kodanikule sotsiaalsed hüved. Maksude maksmine peaks olema loomulik tegevus. Mida kõrgem on maksumoraal inimeste/ettevõtjate seas, seda suurem on ka maksukuulekus, mille tagajärjel laekub riigile rohkem maksuraha. Maksukuulekuse tõstmiseks on oluline edendada usaldust, läbipaistvust ja maksukuulekuskultuuri.

Magistritöö aktuaalsus seisneb selles, et Maksu-ja Tolliamet soovib elanike maksutahet tõsta ja otsib selleks erinevaid võimalusi. Amet soovib muuta maksumaksjate hoiakuid, et tõsta inimeste motivatsiooni riigile kõik maksud ausalt tasuda.

Töö uudsus seisneb selles, et senini on analüüsitud peamiselt maksumoraali mõistet ja seda mõjutavaid tegureid üldiselt, mitte aga teadmisi, hoiakuid, norme ja motivatsiooni maksude tasumise osas väikeettevõtjate seas.

Probleemiks oli see, et ühiskonnas ei pöörata piisavalt tähelepanu maksumoraalile maksukuulekuse tagamiseks, see võib omakorda suurendada maksuvõlglaste arvu ja põhjustada tulude varjamist ning ümbrikupalga maksmist. Selle tulemusel võib riigil tekkida maksuauk ja maksukahju.

Magistritöö eesmärgiks oli uurida Lõuna-Eesti väikeettevõtjate teadlikkust ja hoiakuid maksude tasumisel riigile.

Eesmärgi saavutamiseks püstitati 4 uurimisülesannet:

- 1) anda teoreetiline ülevaade ettevõtjatest ja ettevõtlusest;
- 2) anda teoreetiline ülevaade maksudest, maksusüsteemidest;
- 3) anda teoreetiline ülevaade maksumoraalist ja seda mõjutavatest teguritest;
- 4) välja selgitada Lõuna-Eesti väikeettevõtete maksumoraal.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade ettevõtjatest ja ettevõtlusest. Ettevõtlikust peetakse inimese hoiakuks, mille taga on inimese loov ja edumeelne mõtlemine, kõrge

saavutamise vajadus ja juhtimisvõimekuse olemasolu. Ettevõtlikud inimesed suudavad oma mõtted kergelt tegudeks muuta. Ettevõtlik inimene saab endaga hästi hakkama ja seejuures muudab ka ühiskonda. Ettevõtja on majandustegevuse korraldaja ja ettevõtluse põhieesmärk on tulu teenimine.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksudest ja maksusüsteemist. Riik vajab tegutsemiseks vahendeid ja suurema osa saab ta nendest kogutud maksude näol. Maks on riigi poolt enda heaks kehtestatud rahaline kohustus, mis maksumaksjale otsest kasu ei paku. Hea maksusüsteem peab olema efektiivne, lihtne, paindlik, õiglane ja sellel peab olema poliitiline vastutus.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksukuulekuse ja maksumoraali mõistetest ja seda mõjutavatest teguritest. Maksukuulekuse mõiste tundmine on oluline faktor maksustamise juures. Maksude tasumine on riigi toimimiseks ja arenguks hädavajalik. Maksumoraal on otsustav tegur maksukuulekuse mõjutajana. Maksumoraal näitab seda, kui oluliseks peavad maksumaksjad maksude ausat tasumist riigile. Maksumoraal on valmisolek maksud tasuda, maksukuulekus on aga seisund, kus see on juba saavutatud. Riigi kõikide kodanike hoiakud mõjutavad tugevasti tahet makse maksta seeläbi ka vabatahtlikku maksulaekumist. Inimeste hoiakuid mõjutavad ka poliitikutel, arvamussliidritel, vanemate, sõprade ja tuttavate sõnad ja teod.

Neljandaks uurimisülesandeks oli välja selgitada Lõuna-Eesti väikeettevõtjate maksumoraal. Kokku intervjueriti kolme väikeettevõtjat Lõuna-Eestist. Enamjaolt osutusid töö tulemused ootuspäraseks. Intervjuu tulemustest selgus, et ettevõtjate maksualased teadmised on väga head ja mõistetakse maksude tasumise vajadust. Ettevõtjad usuvad, et maksude tasumine on sotsiaalne norm. Enamik ettevõtjaid maksavad maksud ausalt ja õigeaegselt ära. Ettevõtjate maksukäitumine on paranenud, sest saamata jäänud maksutulude osakaal on viimastel aastatel pidevalt kahanenud. Eestis kehtivat maksukeskkonda ettevõtjad kiidavad, see on lihtne ja arusaadav. Intervjueritavad tunnevad ebaausaid ettevõtjaid, kes ei tasu ausalt riigile kõiki makse, seetõttu tuleks ühiskonnas teha rohkem teavitustööd maksualaste teadmiste parandamiseks. Juba varases eas tuleks viia noorteni maksualased teadmised, mis aitaks üles kasvatada teadlikud riigi kodanikud. Maksu- ja Tolliameti tööga ollakse rahul ja kiideti, et amet on pigem ettevõtja aitaja ja toetaja rollis.

Magistritöös püstitatud eesmärk sai saavutatud uurimisülesannete täitmise kaasabil. Maksumoraali tõstmiseks riigis saab maksumaksjaid julgustada käituda maksude maksmisel eetilisemalt. Tuleb kasutada käitumisökoonoomika teadmisi, et suunata maksumaksjaid tegema õigel ajal õiget asja. Kasutada erinevaid teavitus- ja harimiskampaaniaid, et selgitada maksude tasumise vajalikust. Maksu- ja Tolliameti jätkuv ja parem koostöö ettevõtetega, et parandada maksukuulekust. Riigi seisukohalt on oluline tõsta kõigi kodanike teadlikkust maksude maksmisel, et iga indiviid mõistaks oma rolli maksumoraali kujunemisel. Mida parem on ühiskonna teadlikkus, hoiak ja normid, seda suurem on ka inimeste ning siinjuures ka ettevõtjate maksumoraal.

SUMMARY

Paying taxes is a social agreement between the country and its nationals, which guarantees the functioning of the state and gives every citizen social benefits. Paying taxes should be a natural activity.

The higher the tax morale among people/businesses, the higher the tax compliance, which results in more tax money for the state. It is important to promote trust, transparency and the culture of tax compliance to increase tax revenue.

The topicality of the master's thesis is that the Estonian Tax and Customs Board wants to raise the tax gap of the residents and seeks different ways for it. The Tax and Customs Board wants to change the attitudes of taxpayers in order to increase people's motivation to pay all the state taxes honestly.

The novelty of the thesis is that the concept of tax morale and influencing factors in general, but not the knowledge, attitudes, norms, and motivation to pay taxes among small businesses, have been analyzed so far.

The problem was that the society did not pay enough attention to tax morale to ensure tax compliance, which in turn could increase the number of taxpayers and lead to concealment of income and payment of envelope wages. As a result, the state may incur tax losses.

The aim of the master's thesis was to study the awareness and attitudes of small enterprises in southern Estonia when paying taxes to the state.

To achieve this goal, 4 research tasks were set up:

- 1) to give a general overview of entrepreneurs and entrepreneurship;
- 2) to provide a theoretical oversight of taxes, tax systems;
- 3) to present an analytical overview of tax morale and its influencing factors;
- 4) to find out the tax morale of small enterprises in southern Estonia.

The first research task was to give an overview of entrepreneurs and entrepreneurship. Entrepreneurship is considered a person's attitude, which is based on the creative and

progressive thinking of a person, the need for high achievement and the existence of leadership capacity. Entrepreneurs can easily turn their thoughts into action. An entrepreneurial person can do well on his/her own, and it also changes society. The entrepreneur is the organizer of economic activity, and the main purpose of entrepreneurship is to earn income.

The second task was to describe the Estonian tax system. The country needs financial resources to act. Most finances are raised from taxes in Estonia. The tax is a financial obligation imposed by the state on its own, which does not directly benefit the taxpayer. A good tax system must be effective, simple, flexible, fair and have a political responsibility.

The third research task was to give an account of the concepts of tax compliance and tax morale and the factors affecting it. Knowing the concept of tax compliance is an important factor in taxation. Paying taxes is essential for the functioning and development of the state. Tax morale is a decisive factor in influencing tax compliance. The tax morale shows how important it is for taxpayers to pay a fair share of taxes to the state. Tax morale is a willingness to pay taxes, but tax compliant is a state where it has already been achieved. The attitudes of all of us have a strong impact on the willingness to pay taxes, and thus on voluntary tax payments. People's beliefs are also affected by the words and deeds of politicians, opinion leaders, parents, friends, and acquaintances.

The fourth purpose of the research was to find out the tax morale of small enterprises in southern Estonia. A total of three interviews with the small entrepreneurs of southern Estonia were carried out. For the most part, the results of the work turned out to be expected. The results of the interview revealed that the tax knowledge of the entrepreneurs was very good, and the need for paying taxes is understood. Small businesses believe that paying taxes is a social norm. Most businesses pay taxes fairly and on time. Corporate tax behavior has improved as the share of lost tax revenue has steadily declined in recent years. The entrepreneurs praise the tax environment in Estonia; it is simple and understandable. The interviewees know several unfair traders who do not pay all taxes honestly to the state, so more public awareness work should be done to improve tax knowledge. From an early age, young people's tax knowledge should be increased to help raise tax awareness among citizens. The work of the taxation authority in the Republic of Estonia is satisfying, and it was acknowledged that the Tax and Customs Board is rather a facilitator and supporter of companies.

The aim of the master's thesis was achieved with the aid of fulfilling the research tasks. To improve tax morale in the country, taxpayers can be encouraged to behave more ethically when paying taxes. Secondly, behavioral economics must be used to guide taxpayers to the right thing at the right time. Thirdly, it is reasonable to use a variety of information and education campaigns to explain the need to pay taxes. Lastly, continuous and better cooperation between the Tax and Customs Board and companies is significant to ensure tax compliance. From the perspective of the country, it is important to raise people's awareness of paying taxes in order for all individuals to understand their role in the evolution of tax morale. The better the awareness, attitude, and norms of society, the higher the tax morale of people, and of entrepreneurs is.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Aasmäe, K., Šutova, S.** (2018). Majandusüksuste arv mullu suurenes. Eesti Statistikaamet. [veebileht] https://www.stat.ee/artikkel-2018-05-23_majandusüksuste-arv-mullu-suurenes (09.04.2019).
2. **Alas, R.** (1997). Juhtimise alused. Tallinn: Külim. 160 lk.
3. **Arhipov, V.** (2017). Maksunduse loengumaterjal I osa. Tallinn. 33 lk. [veebileht] http://materjalid.tmk.edu.ee/viktor_arhipov/Maksunduse%20loengumaterjal%20I%202017.doc (28.02.2019).
4. **Birk, D.** (1994). Steuerrecht I. 2tr. München: C.H.Beck. 292 p.
5. **Cassis, Y., Minoglou, I.** (2005). Entrepreneurship in Theory and History. Publisher: Palgrave Macmillan UK. 211 p.
6. Creditinfo Eesti AS. (2018). Ettevõtete maksukäitumine 2018 I pa. [veebileht] https://web.creditinfo.ee/mhrstatistika_2018_esimesel_pa.pdf (10.04.2019).
7. **Davies, J., Hides, M., Powell, J.** (2002). Defining the development needs of entrepreneurs in SMEs. Education and Training. Vol. 44, No 8/9, pp. 406 – 412.
8. **Douma, S.** (2011). Optimization of Tax Sovereignty and Free Movement. Amsterdam: IBFD. 292 p.
9. EBSCO andmebaas. (2019). [veebileht] <http://search.ebscohost.com/> (01.05.2019).
10. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ja Ettevõtlusõppe Mõttekoda. (2010). Ettevõtlusõppe edendamise kava – olen ettevõtlik! Tallinn. 66lk. [veebileht] <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/22212> (11.04.2019).
11. Eesti Maksu- ja Tolliamet. (2018). Eesti maksusüsteem. [veebileht] <https://www.emta.ee/et/eraklient/maksukorraldus-maksususteem/eesti-maksususteem> (02.12.2018).
12. Eesti Maksu- ja Tolliamet. (2018). MTA: maksuauk on vähenenud poole võrra. [veebileht] <https://www.emta.ee/et/uudised/mta-maksuauk-vahenenud-poole-vorra> (11.04.2019).
13. Eesti Pank. Rahapoliitika eesmärk. [veebileht] <https://www.eestipank.ee/rahapoliitika-eesmark> (02.03.2019).
14. Eesti Statistikaamet. (2013). Kvartalikirjeldus 2/2013. [veebileht] https://www.stat.ee/valjaanne-2013_eesti-statistika-kvartalikirjeldus-2-13 (23.03.2019).
15. Eesti Statistikaamet. (2019). Statistika andmebaas. [veebileht] <http://andmebaas.stat.ee/?lang=et> (14.04.2019).

16. Eesti Vabariigi põhiseadus. (vastu võetud 28.06.1992, redaktsiooni jõustumine 13.08.2015). - *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv> (12.04.2019).
17. Ettevõtja, A. Ettevõtja maksumoraal. Autori intervjuu. Helisalvestis. Tartu. 15.02.2019.
18. Ettevõtja, B. Ettevõtja maksumoraal. Autori intervjuu. Helisalvestis. Tartu. 27.02.2019.
19. Ettevõtja, C. Ettevõtja maksumoraal. Autori intervjuu. Helisalvestis. Tartu. 08.03.2019.
20. Ettevõtluse arendamise sihtasutus (EAS). Väike- ja keskmise suurusega ettevõtja (VKE) definitsiooni selgitus vastavalt Euroopa Komisjoni määruse 800/2008/EÜ lisa 1-le. [veebileht] <https://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/vke-definitsiooni-selgitus.pdf> (11.04.2019).
21. Ettevõtluse arendamise sihtasutus (EAS). (2019). Väikeettevõtte plussid ja miinused. [veebileht] <https://www.eas.ee/alustav/ettevotjaks-saamise-otsus/vaikeettevotte-plussid-ja-miinused/> (09.04.2019).
22. Euroopa Parlament. (2018). Teabeleht Euroopa Liidu kohta. Üldine maksupoliitika. [veebileht] <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/92/uldine-maksupoliitika> (11.04.2019).
23. **Franke, S. F.** (2004). Soziale Sicherungssysteme, Wirtschaft, Arbeitswelt und Globalisierung, Universität Stuttgart, Diskussionsbeitrag 6.
24. **Glancey, K. D., McQuaid, R. W.** (2000). Entrepreneurial Economics. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 242 p.
25. Globaalne ettevõtlusmonitooring (GEM). (2018). GEM 2017-2018 global report. [veebileht] <https://www.gemconsortium.org/report/50012> (24.03.2019).
26. **Gnyawali, D.R., Fogel, D.S.** (1994). Environments for Entrepreneurship Development: Key Dimensions and Research Implications. Baylor University. pp. 43-62.
27. Google Scholar. (2019). [veebileht] <https://scholar.google.com/> (01.05.2019).
28. **Gries, T., Naudé, W.** (2011). Entrepreneurship and human development: A capability approach. – Journal of Public Economics. Vol. 95, pp. 216-224.
29. **Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** (2004). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina. 411 lk.
30. **James, S. & Nobes, C.** (1992). The Economics of Taxation. Birmingham: Prentice Hall International. 340 p.
31. **Jones, G., Wadhwani, R.D.** (2006). Entrepreneurship and Business History: Renewing the Research Agenda. [veebileht] <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/07-007.pdf> (02.03.2019).
32. **Kaarna, R.** (2011). Poliitikauuringute keskus. Praxis. Poliitikaanalüüs. Nr. 1/2011. [veebileht] <https://www.digar.ee/arhiiv/en/download/116207> (24.03.2019).
33. **Kaarna, R., Masso, M., Rell, M.** (2012). Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. 90 lk. [veebileht] <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2012-Vaikeste-ja-keskmiste-ettevotete-arengusuundumused.pdf> (23.02.2019).

34. **Keynes, J. M.** (1935). The General Theory of Employment, Interest and Money. Macmillan Cambridge University Press. 472 p.
35. **Kirchler, E.** (2007). The economic psychology of tax behavior. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 264 p.
36. **Knödel, J.** (2008). Indirect Taxation with in the E.U.- Harmonisation vs. Competition. Norderstedt: Books on Demand. 20 p.
37. Kogumispensionide seadus. (vastu võetud 14.04.2004, redaktsiooni jõustumine 13.01.2019). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012019005?leiaKehtiv> (13.04.2019).
38. Kohalike maksude seadus. (vastu võetud 21.09.1994, redaktsiooni jõustumine 01.07.2013). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/107062013005?leiaKehtiv> (16.04.2019).
39. **Kommer, A.** (2004). Avaliku sektori ökonoomika. Sisekaitseakadeemia. Tallinn. 54 lk. [veebileht] <http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15987/9985671007.pdf> (23.03.2019).
40. **Kuratko, D. F.** (2008). Entrepreneurship: Theory, Process and Practice. (8th ed.). Mason: CengageLearning. 576 p.
41. **Kuratko, D. F.** (2013). Entrepreneurship: Theory, Process and Practice. (9th ed.). Mason: CengageLearning. 624 p.
42. **Lehis, L.** (2012). Maksuõigus. Tallinn: Juura. 392 lk.
43. **Lehis, L.** (2014). Eesti maksuseaduste kommentaarid. Tartu: Casus Tax Services OÜ. 438 lk.
44. **Lehis, L.** (2015). Eesti maksuseaduste kommentaarid. Tartu: Casus Tax Services OÜ. 457 lk.
45. **Lehis, L.** (2017). Eesti maksuseaduste kommentaarid. Tartu: Casus Tax Services OÜ. 464 lk.
46. **Leimann, J., Skärvald, P.-H., Teder, J.** (2003). Strateegiline juhtimine. Tallinn: TTÜ/Külim. 309 lk.
47. **Lillemets, K.** (2006). Maksukorraldus. Tallinn. 94 lk.
48. **Lillemets, K.** (2009). Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid. Riigikogu Toimetised nr 20, lk 71-83.
49. Maksukorralduse seadus. (vastu võetud 20.02.2002, redaktsiooni jõustumine 15.03.2019). – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/107122018005?leiaKehtiv> (23.03.2019).
50. **McBarnet, D.** (2001). When Compliance is not the Solution but the Problem: From Changes in Law to Changes in Attitude. Centre for Tax System Integrity, Research School of Social Sciences, Australian National University. 29 p.
51. **Miettinen, A., Teder, J.** (2006). Ettevõtlus I Ettevõtluseset, ettevõtjatest ja ettevõtluspoliitikast. Majandusraamat 2-05. Tallinn: Külim. 216 lk.
52. **Mugler, J.** (1993). Betriebswirtschaftslehre der Klein- und Mittelbetriebe. Wien. p 63.
53. **Musgrave, R. A., Musgrave, P. B.** (1989). Public finance in theory and practice (5th ed.). New York: Mc Graw- Hill Book Company. p 824.

54. OECD. (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2008). Monitoring Tax payers Compliance: A Practical Guide Based on Revenue eBody Experience. p 82. [veebileht] <http://www.oecd.org/tax/administration/40947920.pdf> (10.04.2019).
55. **Palil, M. R., Mustapha, A. F.** (2011). The Evolution and Concept of Tax Compliance in Asia and Europe. Australian Journal of Basic and Applied Sciences, Issue 5, pp. 557-563.
56. **Patton, M.Q.** (2003). Qualitative Research & Evaluation Methods. London: Sage Publications Inc. 598 p.
57. Raamatupidamise seadus. (vastu võetud 20.11.2002, redaktsiooni jõustumine 01.01.2018). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015065> (12.12.2018).
58. Rahandusministeerium. (2018). Maksud. [veebileht] <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/maksu-ja-tollipoliitika/maksud> (13.04.2019).
59. Rahandusministeerium. (2018). Riigieelarve ja majandus. [veebileht] <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-ja-majandus> (23.03.2019).
60. Rahandusministeerium. (2018). Eesti Vabariigi riigieelarve 2018. [veebileht] <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/riigieelarve-ja-majandus/riigieelarve-ja-majandusulevaated> (09.04.2019).
61. Rahandusministeerium. (2018). Riigi eelarvestrateegia 2019-2022 ja stabiilsusprogramm 2018. [veebileht] <https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-ja-majandus/riigieelarvestrateegia> (2.03.2019).
62. **Randlane, K.** (2015). Tax compliance as a system: mapping the field. International Journal of Public Administration. Vol 30, Issue 5, pp. 515-525.
63. **Raudjärv, M.** (2003). Ettevõtluskeskkonna majanduspoliitiline käsitus. Tartu Ülikool. 146-153lk. [veebileht] http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/ettevottemajandus/2003/15_Reiljan.pdf (11.04.2019).
64. **Reiljan, A.** (2002). Ettevõtte: teooria ja rakendused. Tartu: Võru täht. 205 lk.
65. **Simonde de Sismondi, J.C.L.** (1837). Essays in Political Economy. Brussels. 696 p.
66. **Smith, A.** (2007). An Inquiry into the nature and causes of the Wealth of Nations. Metalibri. 743 lk. [veebileht] https://ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf (09.03.2019).
67. **Smith, K. W., Stalans, L. J.** (1991). Encouraging Tax Compliance with Positive Incentives: A Conceptual Framework and Research Directions. Law&Policy. pp 35-53.
68. Sotsiaalmaksuseadus. (vastu võetud 13.12.2000, redaktsiooni jõustumine 17.12.2018). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/102072012019?leiaKehtiv#para1> (23.02.2019).
69. **Stiglitz, J. E.** (1995). Ühiskondliku sektori ökonoomika. Tallinn: Külim. 730 lk.
70. **Tammert, P.** (2005). Maksundus. Tallinn: Aimwell. 314 lk.
71. **Tipke, K., Lang, J.** (2002). Steuerrecht. 17. Aufl. Köln: Dr. Otto Schmidt. 996 p.

72. **Torgler, B.** (2003). To Evade or Not to Evade: That Is the Question. *Journal of Socio-Economics*. No 32, pp. 283-302.
73. Tulumaksuseadus. (vastu võetud 15.12.1999, redaktsiooni jõustumine 01.05.2019). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/119112010007?leiaKehtiv> (11.04.2019).
74. Töötuskindlustuse seadus. (vastu võetud 13.06.2001, redaktsiooni jõustumine 15.03.2019). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/13198680?leiaKehtiv> (28.02.2019).
75. World Bank Group. (2017) Paying Taxes 2017. p 148. [veebileht] <https://www.pwc.at/de/publikationen/steuern-und-recht/pwc-paying-taxes-2017-at.pdf> (02.12.2018).
76. **Võrk, A., Kaarna, R.**, (2010). Eesti maksukoormuse areng: jaotus, mõjud ja tulevikuvalikud. Poliitikaanalüüs, lk. 2- 3.
77. **Õunapuu, L.** (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 211 lk.
78. Äriseadustik. (vastu võetud 15.02.1995, redaktsiooni jõustumine 01.03.2019). – *Riigi teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122010019?leiaKehtiv> (02.12.2018).

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Ettevõtte taust

Palun kirjeldage enda äritegevust.

Milline on Teie roll ettevõttes?

Milline on Teie valdkonna spetsiifika?

Milline on Teie hinnang ettevõtlustingimustele ja nende muutustele?

Teadmised ja hinnangud maksusüsteemi kohta

Millised on Teie teadmised Eesti maksusüsteemist ja maksumäärade kohta?

Millised on Teie teadmised, mida saab riigilt maksude maksmise eest?

Millised on Teie teadmised riigis kehtivatest maksumääradest ja maksude tasumisest?

Ettevõtjate hoiakud ja normid maksude maksmisel ja nendest kõrvalehoidumisel

Kas Teie tutvusringkonnas tasuvad kõik ausalt riigile makse?

Milline on Teie arvamus sellest, et kas teised ettevõtjad tasuvad ausalt makse?

Kas Teie ise maksate kõik maksud ausalt ära?

Milline on Teie suhtumine Maksu- ja Tolliameti töösse?

Kas tunneksite ennast halvasti, kui jätaksite riigile maksud maksmata või maksaksite osaliselt?

Kas maksude maksmine on ettevõtjate kohustus?

Ettevõtjate maksukäitumine

Kas maksude tasumist on lihtne vältida?

Kas maksate kõik maksud alati õigeaegselt ja korrektselt ära?

Kui kõrgeks hindate oma maksumoraali? (1-10 palli skaalal – 1 tähendab madalaks, 10 kõrgeks)?

Kas soovite veel midagi maksude kohta öelda?

LIHTLITSENTS

Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, _____,

(*autori nimi*)

sünniaeg _____,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on _____,

(*juhendaja(te) nimi*)

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____

(*allkiri*)

Tartu, _____

(*kuupäev*)

Juhendaja kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(*juhendaja nimi ja allkiri*)

(*kuupäev*)